

ЦЕНТР
ПРИКЛАДНИХ
ДОСЛІДЖЕНЬ

Дослідження
**«Повоєнне відновлення
економіки України»**

Травень 2022

Дослідження підготовлене громадською організацією «Центр прикладних досліджень» (<https://cpd.com.ua>). Опитування представників українського бізнесу проведене у співпраці з виданням «Економічна правда» (<https://www.epravda.com.ua>)

Усі частини цього дослідження захищені авторським правом.

Жодна частина цієї публікації не може бути перекладена, скопійована, відтворена будь-якими електронними, механічними або іншими засобами, зберігатися або оброблятися електронними системами без попереднього дозволу авторів.

Автори дослідження:

Давимюка Олександра — експерт, «Центр прикладних досліджень».

Каракуц Андрій — голова "Центру прикладних досліджень".

Щедрін Юрій — директор "Центру прикладних досліджень".

ЗМІСТ

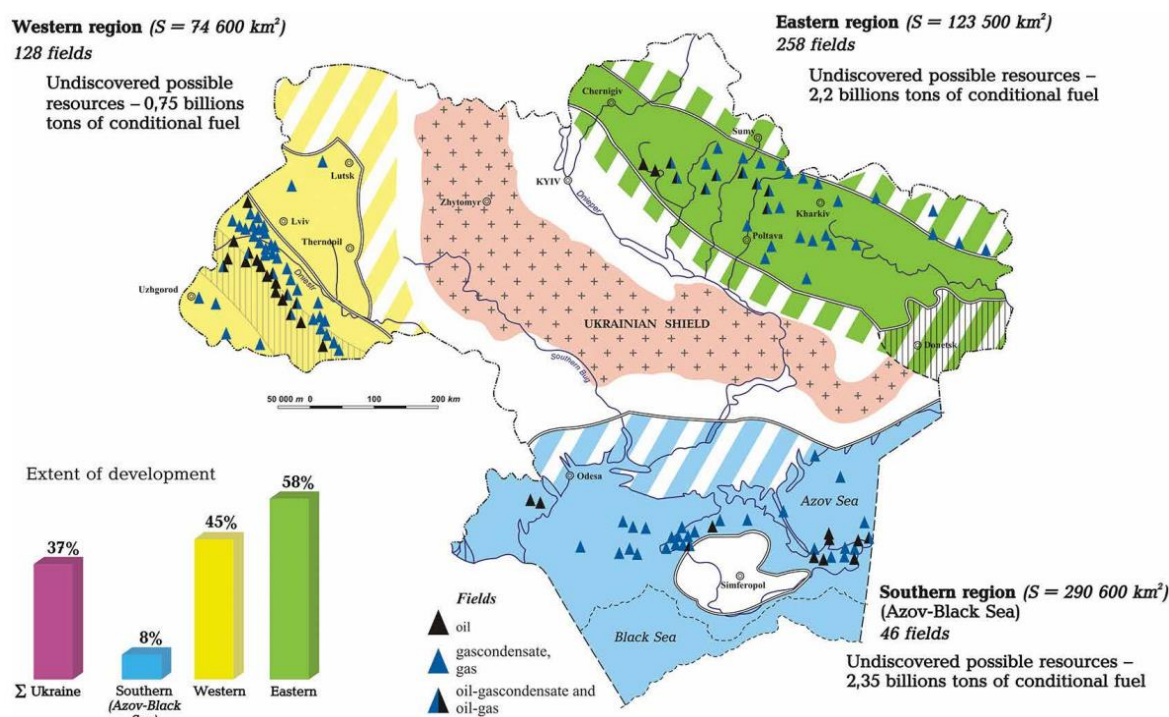
1. ЕКОНОМІЧНИЙ ПАСПОРТ УКРАЇНИ	4
1.1. Ресурсний потенціал.....	4
1.2. Людський потенціал.....	8
1.3. Інфраструктура.....	11
2. ЕКОНОМІЧНІ ВТРАТИ В УКРАЇНІ ВНАСЛІДОК ВІЙНИ	15
2.1. Фактичні збитки внаслідок військових дій.....	15
2.2. Вплив військових дій на трудові ресурси.....	17
3. СТРАТЕГІЯ ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ	19
3.1. Пріоритетні галузі економіки України.....	19
4. РИЗИКИ ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ	26
5. SWOT-АНАЛІЗ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ	29
5.1. Сильні сторони.....	29
5.2. Слабкі сторони.....	30
5.3. Можливості.....	31
5.4. Загрози.....	33
6. ДОДАТОК. Кейси з опитування представників українського бізнесу	35
6.1. Аграрний сектор (Асоціація Аграріїв України).....	35
6.2. Фармацевтична галузь (Фармацевтична компанія "Дарниця").....	36
6.3. Нафтогазовидобувна галузь (Асоціація газовидобувних компаній України).....	37
6.4. Гірничо-металургійний комплекс (Група Метінвест, АрселорМіттал Кривий Ріг).....	38
6.5. Рітейл (Асоціація рітейлерів України, мережа торговельних центрів "Епіцентр").....	39

1. ЕКОНОМІЧНИЙ ПАСПОРТ УКРАЇНИ

1.1. Ресурсний потенціал

Паливні корисні копалини

Україна посідає друге місце в Європі після Норвегії за обсягами покладів **природного газу**. Станом на кінець 2020 року Україна має 1,1 трлн виявлених кубометрів запасів газу (Норвегія - 1,4 трлн), а також близько 200 млн т нафти і газоконденсату¹. За оцінками фахівців НАНУ, нерозвідані традиційні вуглеводневі ресурси у східному, західному та південному нафтогазоносних регіонах України можуть становити понад 5 млрд т умовного палива². Доки ж загальний ступінь освоєння відповідних ресурсів сягає 45%³ (тобто більше 50% родовищ залишаються неосвоєними).

Fig. 1. Petroliferous regions of Ukraine

URL: https://www.geo.gov.ua/wp-content/uploads/2020/12/MRU_4_2020.pdf

У перспективі при подальшому використанні вже розвіданих джерел покладів вуглеводнів, а також при освоєнні ще нерозвіданих, Україна може повністю закрити свої потреби у газі. А враховуючи прогнози щодо зростання залежності країн ЄС від імпортного газу (до 2030 року його частка може зрости до 90%)⁴, Україна має можливості стати одним із повноцінних постачальників енергоносіїв для європейських держав. Особливо це питання актуалізується в контексті необхідності диверсифікації джерел і маршрутів постачання газу до Європи. Перетворення України на самодостатнього споживача енергії та

¹ URL: <https://www.bp.com/content/dam/bp/business-sites/en/global/corporate/pdfs/energy-economics/statistical-review/bp-stats-review-2021-full-report.pdf>

² URL: https://zn.ua/ukr/energy_market/vklali-milyardi-zarobili-kopiyku-315719.html

³ URL: https://www.geo.gov.ua/wp-content/uploads/2020/12/MRU_4_2020.pdf

⁴ URL: <https://hir.harvard.edu/ukraine-energy-reserves/>

потенційного експортера потребує, передусім, низки прямих інвестицій. За експертними оцінками, загальна сума таких інвестицій може сягати 19,5 млрд доларів США (3,5 млрд - для розробки газових родовищ і будівництва трубопроводів, 14 млрд - для видобутку нафти, 2 млрд - на переробку нафтопродуктів)⁵.

Достатньо великими в Україні залишаються і запаси **вугілля** - на кінець 2020 року їхні поклади сягали 34375 млн т⁶. Серед них: антрациту та кам'яного вугілля - 32039 млн т; бурого і неспікливого (суббітумінозного) вугілля - 2336 млн т. Балансові запаси кам'яного вугілля в Україні містяться у Луганській (34,7%), Донецькій (32,3%), Дніпропетровській (25,4%), Харківській (4,8%), Львівській (2,5%) та Волинській (0,2%) областях⁷.

Рудні та нерудні корисні копалини

У надрах України виявлено близько 20 тис. родовищ і проявів 117 видів корисних копалин⁸. З-поміж них 8172 родовища із запасами 94 видів мінеральної сировини мають промислове значення. До промислового освоєння залучено 2868 родовищ, на які працюють понад 2 тис. підприємств гірничовидобувних і переробних підприємств. Загальна оцінка їх вартості \$3–8 трлн; за іншими оцінками - \$12-15 трлн⁹.

Залізні руди і залісті кварцити в Україні видобуваються на родовищах Криворізького, Кременчуцького та Білозірського залізорудних басейнів. Усього нараховується близько 60 родовищ залізних руд, з яких третина перебуває в експлуатації. Розвідані (підтверджені) запаси становлять 28 млрд тонн, майже стільки ж становлять і обсяги перспективних та прогнозних ресурсів¹⁰. Ресурсний потенціал відображається на експорті залізної руди з України - за 2021 рік її було експортовано в обсязі 44,46 млн т (із прибутком у 6,9 млрд доларів США)¹¹. Україна експортує руду до Китаю (42% у структурі експорту); Чехії (майже 10%), Польщі (8%). Залізна руда стала найбільшою статтею експорту України в березні 2022 року - 3,1 млн тонн за березень вартістю 439 млн доларів.

Україна має одну з найбільших запасів **титанових руд** у світі. Зафіксовано 28 родовищ і більше 30 рудопроявів з різним ступенем освоєння. Родовища розташовані в межах Київської, Дніпропетровської, Харківської, Житомирської областей. Наразі розробляються лише розсипні родовища, що складає близько 10% від усіх розвіданих запасів титанових руд в Україні. Лише розвідані запаси відповідних ресурсів в Україні коливаються в межах 7-12% (140-240 млн тонн) від світових запасів; потенційні запаси ж оцінюються в 20% (400 млн тонн) від світових покладів. Крім того, Україна є третьою країною в світі за запасами циркону – 4 млн тонн, що становить 6% від світових покладів¹².

⁵ URL: <https://uifuture.org/publications/kak-za-pat-let-sdelat-ukrainu-energeticeski-nezavisimoy-rascety/>

⁶ URL: <https://www.bp.com/content/dam/bp/business-sites/en/global/corporate/pdfs/energy-economics/statistical-review/bp-stats-review-2021-full-report.pdf>

⁷ URL: <https://texty.org.ua/articles/105210/chomu-ukrayina-kupuvala-vuhillja-v-okupantiv-i-chy-vynen-u-tsomu-poroshenko/>

⁸ URL: <https://nv.ua/ukr/opinion/vvp-ukrajini-shcho-take-ekonomichnij-pasport-novini-ukrajini-50125786.html>

⁹ URL: <https://delo.ua/business/v-ukraine-podtverzhdennye-zapasy-urana-sostavlja-356141/>

¹⁰ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3268-17#Text>

¹¹ URL: https://lb.ua/economics/2022/04/03/512119_naybilshe_pid_chas_vivni_ukraina.html

¹² URL: https://drive.google.com/file/d/1rk-OB5Za_AvZgIQXyz1rhF82a1hX5vSG/view

Також Україна має одні з найбільших на європейському континенті розвідані запаси **літію**. Літєві родовища розташовані на Луганщині, Донеччині, Кіровоградщині, Закарпатті. За різними оцінками, запаси руди з вмістом літію 1,1-1,25% в Україні налічують від 500 000 до 5 млн тонн¹³. Не менш перспективним є і видобуток урану - Україна займає перше місце у Європі за запасами уранових руд (їх видобування становить 2% від загальносвітового обсягу). Всього в Україні 12 розвіданих уранових ендегенних родовищ із сумарними запасами понад 270 тис. т. У цілому ж ресурсна база уранових руд в Україні становить близько 560 тис. тонн¹⁴.

В цілому в Україні залишається великий потенціал видобутку **кольорових металів**, розвідані і перспективні родовища яких зосереджені переважно в межах Українського щита (Житомирська, Кіровоградська, Дніпропетровська області). Видобувні запаси становлять щодо нікелю - 215 тис. тонн, кобальту - 8,8 тис. тонн, оксиду хрому - 453 тис. тонн, прогнозні щодо оксиду хрому - 3,120 млн тонн, міді - 95 тис. тонн¹⁵.

Україна посідає перше місце у світі за підтвердженими запасами марганцю та друге місце за обсягом загальних запасів. У Дніпропетровській та Запорізькій областях розташований найбільший за покладами марганцю у світі Нікопольський марганцеворудний басейн. Балансові запаси марганцю на Нікопольському, Федорівському (Дніпропетровська та Херсонська обл) та Велико-Токмацькому родовищі становлять 2,37 млрд тонн¹⁶.

Перспективним напрямком для України є видобуток **калію**. Геологічна служба США оцінює світові запаси калію в 24,2 млрд т, серед яких розвіданими є родовища в 7 млрд тонн¹⁷. На даний час світовим лідером з видобутку калійних солей є Канада. Іншими великими гравцями залишаються РФ і Білорусь, які донедавна були частиною збутового синдикату та контролювали майже 40% світового ринку (90% імпортованого в Україну калію - з Білорусі та РФ)¹⁸. Найбільші поклади калійних та магнезійних солей на території України виявлені у Передкарпатському калієносному басейні¹⁹. За даними Геологічної служби США, на території України можуть знаходитися поклади в 4,3 млрд тонн калію²⁰.

Сільськогосподарські угіддя

Ресурсний потенціал України також представлений сільськогосподарськими угіддями, які займають 42 млн гектарів землі, або 70 % загального земельного фонду країни. З них: 33 млн га або 78,9% сільськогосподарських угідь - орні землі (рілля) і багаторічні насадження; 5,3 млн га або 13,0% - пасовища; 2,3 млн га або 8,4% - сіножаті. Найбільше орних земель знаходиться у степових і лісостепових районах. Пасовища зосереджені, в основному, в Карпатах, на Поліссі та в південно-східних степових областях, сіножаті - в долинах річок лісової і лісостепової зон. Розподіл земельних угідь в Україні представлений наступним чином:

¹³ URL: https://drive.google.com/file/d/1rk-OB5Za_AvZgIQXyz1rhF82a1hX5vSG/view

¹⁴ URL: <https://delo.ua/business/v-ukraine-podtverzhdennye-zapasy-urana-sostavlja-356141/>

¹⁵ URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/investments/719060.html>

¹⁶ URL: <https://dzi.gov.ua/press-centre/news/yakymy-zapasamy-kolorovyh-metaliv-volodiye-ukrayina/>

¹⁷ URL: <http://neiau.org/ukrayina-shhorichno-importuye-kalijni-dobryva-na-350-mln-dolariv/>

¹⁸ URL: <http://neiau.org/ukrayina-shhorichno-importuye-kalijni-dobryva-na-350-mln-dolariv/>

¹⁹ URL: <http://www.ukmadra.net/ua/news/archive/272.html>

²⁰ URL: <http://neiau.org/ukrayina-shhorichno-importuye-kalijni-dobryva-na-350-mln-dolariv/>

- 27 млн га - паї (6,2 млн осіб - власники земельних паїв);
- 5 млн га - приватна земля (вартість \$5-10 млрд);
- 2,3 млн га - земля, передана громадам у 2020-21 рр.;
- 1,7 млн га - вибірково передана громадам у 2018-19 рр.;
- 0,75 млн га - державна земля²¹.

За різними оцінками, Україна володіє близько 25% усіх світових чорноземів²² (площа чорнозему в Україні - 28 млн га та 112 млрд тонн відповідно²³). За приблизними оцінками обсяг чорнозему в Україні коштує \$830 млрд - \$1 трлн²⁴. Відповідні ресурси аграрного сектору України дозволяють їй зберігати високу динаміку врожайності зернових культур (у 2018 р. врожай склав 70,1 млн тонн; у 2019 р. - 75,1 млн тонн; у 2020 р. - 65,4 млн тонн; у 2021 р. - 84,1 млн тонн). Станом на 9 травня 2022 року в Україні в рамках посівної кампанії засіяли 8,6 млн га, що на 24% менше від минулорічних показників²⁵ (при тому, що 90% прогнозованих під ярі культури площ вже засіяно). Наразі у сховищах на продаж може залишатися до 25 млн тонн пшениці та кукурудзи, які в подальші роки можливо відправити на експорт²⁶.

Лісовий фонд

Загальна площа лісового фонду в Україні - 10,4 млн. га, із яких вкритих лісовою рослинністю - 9,6 млн га. Лісовий фонд становить 16% території України²⁷. Україна займає 9 місце в Європі за площею лісів та 6 місце за запасом деревини²⁸. Ліси ростуть, передусім, на Поліссі та в Карпатах, і відрізняються різноманіттям типів: хвойні, мішані, листяні, і навіть чагарникові ліси середземноморського типу на Південному березі Криму. Ліси в Україні розміщені дуже нерівномірно. Наприклад, у межах Українських Карпат вони займають 40,5 % від їх площі, в Кримських горах - 32%, на Поліссі - 26,1%. У лісостеповій зоні цей показник дорівнює в середньому 12,2%, а в степовій - 3,8%. До найбільш лісистих областей належать: Закарпатська, Івано-Франківська, Рівненська, Житомирська, Волинська та Чернівецька²⁹. Державні ліси становлять 7,6 млн га або 73% від загального фонду; ліси в комунальній власності - 1,3 млн га або 13%. Ще близько 800 тис. га лісових земель не надані в користування та віднесені до земель запасу.

Серед загальної кількості лісового фонду близько 16% - заповідні ліси, які демонструють стійку тенденцію до зростання. Близько половини українських лісів - штучного походження³⁰. За останніх 50 років загальна площа лісів зросла на 21%, а запас деревини майже у три рази. Запас деревини в лісах оцінюється в

²¹ URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2021/10/26/679087/>

²² URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/01/12/681316/>

²³ URL: <https://www.capital.ua/ru/publication/114671-polnaya-degradatsiya-kto-unichtozhaet-ukrainskie-chemozemy?fbclid=IwAR2VMV7tZlDQ03Zjt9mR4FlAhG55eufMLmcPFk12JxAgX3gQdm0aKNxy2Lw>

²⁴ URL: https://www.olx.ua/dom-i-sad/sad-ogorod/q-%D1%87%D0%B5%D1%80%D0%BD%D0%BE%D0%B7%D0%B5%D0%BC/?fbclid=IwAR3e-r7KPTfZ3napOqaC7yvA5myhhQchkj_BOk45HQ-bguVNRr-NIBkP9kU

²⁵ URL: <https://superagronom.com/news/15299-temp-posivnoyi-kampaniyi-na-24-nijchiy-vid-minulorichnogo--shmigal>

²⁶ URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/03/25/684674/>

²⁷ URL: <https://forest.gov.ua/napryamki-diyalnosti/lisi-ukrayini/zagalna-harakteristika-lisiv-ukrayini>

²⁸ URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2021/12/30/681094/>

²⁹ URL: http://lsej.org.ua/3_2021/101.pdf

³⁰ URL: <https://wwf.ua/our-work/forest/>

межах 2,1 млрд куб. м. Середні показники зміни запасу сягають 35 млн куб. м³¹. При цьому запас поступово збільшується з кожним роком. За різними оцінками, вартість 1 гектара лісу становить від 4 до 10 тис євро; таким чином, вартість українських лісів може індикативно становити від \$40 до \$100 млрд.

Водні ресурси

Водні об'єкти України вкривають 24,2 тис.кв.км, що становить 4,0% від її загальної території. Серед 20 європейських країн Україна за показником забезпеченості водними ресурсами посідає 17 місце та 124 місце в списку 181 країн світу. На одного жителя України припадає в середньому 1 тис. куб. м місцевого стоку (у Канаді цей показник становить 94,3 тис. куб. м, у США - 7,4 тис. куб. м, у Німеччині - 1,9 тис. куб. м)³². Забезпеченість місцевими водними ресурсами є нерівномірною - більш забезпеченими є західні та північні регіони України, менше - східні та південні.

Загальні відновні водні ресурси України становлять 175,3 куб. км на рік. Більшість з них формується за рахунок поверхневого річкового стоку; лише 3% (5 куб. км) - за рахунок підземних вод. Річкову мережу України складають близько 70 тис. річок загальною довжиною більше 170 тис. км. Майже всі річки належать до басейнів Чорного та Азовського морів і тільки 4% - до Балтійського моря. Водні ресурси України формуються, в основному, за рахунок стоку великих річок, на яких побудовані водосховища. Найбільші річки України - Дніпро, Дністер, Сіверський Донець, Південний Буг, Західний Буг, Тиса, Прип'ять. На сьогодні діють близько 1100 водосховищ загальним обсягом 55 куб. км. Питома забезпеченість річковим стоком в Україні - близько 1 тис. куб. м на особу в рік³³.

Загальні прогнозні ресурси підземних вод України складають 61689,2 тис. куб. м/добу. Розподілені прогнозні ресурси по території України нерівномірно - переважаюча їх частина зосереджена у північних та західних областях країни³⁴. Загалом підземні води становлять 13,8% у загальному водоспоживанні держави і використовуються на виробничі, сільськогосподарські потреби, зрошення земель, промисловий розлив та виготовлення напоїв. Частка міст в Україні, де водопостачання здійснюється винятково з підземних водних джерел, сягає 16% (77 міст з 474); у третини міст в Україні частка використання підземних вод перевищує 50% від загального споживання води.

Резюме

Україна має унікальний ресурсний потенціал і з запасами вуглеводнів, залізних, титанових та літєвих руд світового значення. Сільськогосподарські угіддя України дозволяють забезпечувати продовольством 1 млрд населення світу. Географічна близькість до ринків Європи, Азії та Африки дозволяє значно збільшити обсяги експорту ресурсів.

1.2. Людський потенціал

Україна - держава з великими резервами кваліфікованої робочої сили. При цьому 70% її працівників мають середню або вищу освіту (при тому, що 97% населення трудового віку має початкову базову освіту). Офіційна кількість

³¹ URL: <https://tlu.kiev.ua/nasha-dijalnist/profesiino-pro-lis/objektivna-informacija-shchodo-lisiv.html>

³² URL: https://ecoaction.org.ua/wp-content/uploads/2021/06/analiz_vplyvu_klim_zmin_na_vodni_res_abs.pdf

³³ URL: <https://sd4ua.org/golovni-temi-stalogo-rozvitku/vodni-resursi/>

³⁴ URL: <https://www.minregion.gov.ua/wp-content/uploads/2019/11/Natsionalna-dopovid-za-2018-rik.pdf>

населення України станом на лютий 2022 р. - 41 млн осіб; з них - 11 млн пенсіонерів³⁵. Серед цієї кількості близько 15 млн осіб працездатного віку.

Державна служба статистики України³⁶:

Офіційна зайнятість населення за статтю, типом місцевості та віковими групами у 2021 році/
Employed population in 2021, by age group, sex and place of residence

	тис. осіб/ thousands person	у % до населення відповідного віку/ percent of population in respective age group	
Усе населення віком 15 років і старше	15693,4	49,3	Total aged 15 years and over
з нього			of which
15-70 років	15610,0	55,7	15-70 years
20-64 роки	15350,4	64,8	20-64 years
працездатного віку	14957,3	65,3	working age
за віковими групами			by age group (years)
15-24 роки	913,7	24,8	15-24
25-29 років	1666,4	70,4	25-29
30-34 роки	2252,3	74,0	30-34
35-39 років	2380,3	75,0	35-39
40-49 років	4258,4	76,8	40-49
50-59 років	3486,2	68,3	50-59
60-70 років	652,7	12,8	60-70
71 рік і старше	83,4	2,2	71 year and over

На ринку праці в Україні - велика кількість випускників з кваліфікацією в точних і природничих науках. Країна має найбільший резерв інженерно-технічних працівників у Центральній та Східній Європі, задіяних на високотехнологічних виробництвах. Спеціалістів з України залучають до аутсорсингу Microsoft, Cisco, Google та інші транснаціональні компанії. Значна частина робочої сили переважно зайнята в роздрібній торгівлі, сільському господарстві та промисловості, причому велика частка працівників має професійний досвід у низькокваліфікованих, трудомістких галузях.

³⁵ URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3392255-v-ukraini-nalicuetsa-ponad-108-miljona-pensioneriv-pfu.html>

³⁶ URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Державна служба статистики України³⁷:

Розподіл за кваліфікацією робочої сили в Україні станом на 2021 р. (тис. осіб / thousands of persons)

законодавці, вищі державні службовці, керівники, менеджери (управителі)	1261,0	legislators, senior officials and managers
професіонали	2813,2	professionals
фахівці	1846,0	experts
технічні службовці	490,9	clerical support workers
працівники сфери торгівлі та послуг	2569,3	services and sales workers
кваліфіковані робітники сільського та лісового господарств, риборозведення та рибальства	220,1	skilled agriculture, forestry, fishery and fish farming workers
кваліфіковані робітники з інструментом	1913,5	skilled workers using specific tools
робітники з обслуговування, експлуатації та контролювання за роботою технологічного устаткування, складання устаткування та машин	1766,3	plant and machine operators, and assemblers
найпростіші професії	2729,7	elementary occupations

При цьому робоча сила в Україні одна з найдешевших у Європі. Станом на січень 2022 року середня офіційна заробітна плата в Україні складала 14,5 тис. грн або 511 доларів США.

Державна служба статистики України³⁸:

Середня офіційна заробітна плата штатних працівників за видами економічної діяльності станом на січень 2022 року

Вид діяльності	грн/UAH
У середньому по економіці	14577 (або 511,5 \$)
Сільське господарство, лісове господарство та рибне господарство	11899
Промисловість	15441
Будівництво	11392
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	14798
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	15677
Тимчасове розміщування й організація харчування	9453
Інформація та телекомунікації	27198
Фінансова та страхова діяльність	24928
Операції з нерухомим майном	12949
Професійна, наукова та технічна діяльність	19968

³⁷ URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

³⁸ URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	12550
Державне управління й оборона; обов'язкове соціальне страхування	17446
Освіта	11489
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	13245
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	11962
Надання інших видів послуг	13372

Резюме

Україна має високий потенціал людського ресурсу, насамперед за рахунок рівня освіти та кваліфікації працездатного населення. Значна кількість населення має високу соціальну мобільність та досвід роботи за кордоном. У той же час, рівень заробітних плат в Україні є одним з найнижчих у Європі. За умови впровадження новітніх розробок у сфері виробництва та розміщення інноваційних підприємств існують всі умови для швидкого зростання продуктивності праці.

1.3. Інфраструктура

Газотранспортна система

Україна має одну з найрозвиненіших і всеосяжних газотранспортних інфраструктур серед усіх країн світу як з точки зору внутрішніх постачань, так і щодо експортних потужностей. На сьогодні Компанія АТ "Укртрансгаз" експлуатує 11 ПСГ і має на балансі іще 1 ПСГ на тимчасово непідконтрольній території (Луганська область)³⁹. В результаті бойових дій на території України у березні було пошкоджено 2 ПСГ (Краснопівське і Олишківське) - наразі вони припинили роботу. Загальна активна місткість підземних газових сховищ становить 31 млрд куб. м. Переважну більшість українських ПСГ створено на місці виснажених родовищ. Два з них – Червонопартизанське та Олишківське – на базі водоносних структур. Більче-Волицько – Угерське ПСГ – найбільше не лише в Україні, а й в усій Європі і може вмістити понад 17 млрд куб. м природного газу. 80% потужностей газосховищ Оператора зосереджено на західному кордоні України. Таким чином, Україна може додати майже третину до наявних сьогодні майже 100 мільярдів кубометрів газових сховищ у всіх країнах ЄС, разом узятих⁴⁰. Крім того, на сьогодні в Україні працюють 1339 газотранспортних станцій з 1395-ти. Через бойові дії залишаються зупиненими 56 ГРС у Луганській, Донецькій, Харківській, Запорізькій областях.

Водень – ще один новий горизонт для нерозвиненої енергетичної галузі України. Сьогодні різні газорозподільні компанії досліджують потужності трубопроводів України з надією переобладнати частину існуючої інфраструктури для доставки водню своїм клієнтам у майбутньому. ЄС визначив Україну як пріоритетного партнера для майбутнього співробітництва у використанні водню для підвищення енергопостачання та безпеки Союзу. Ще

³⁹ URL: <https://utg.ua/>

⁴⁰ URL: <https://zn.ua/ukr/economic-security/zabutij-potentsial-enerhetichnikh-rezerviv-ukrajini.html>

однією формою енергії з високим потенціалом в Україні є біогаз. Нині країна має достатні потужності для виробництва близько 10 млрд кубометрів біогазу на рік, що приблизно еквівалентно кількості природного газу, який Україна імпортує щороку⁴¹.

Логістична інфраструктура

Однією з ключових складових транспортної інфраструктури України є **морська портова система**, яка налічує 18 портів, 13 з яких - на континентальній території України, 5 - у тимчасово окупованому Криму. Загальна потужність континентальних портів та терміналів становить 313,3 млн. т. У портовій галузі задіяно 38 державних підприємств з оборотом близько 10 млрд. грн. на рік і 5 тис. галузевих суб'єктів господарювання⁴². Найбільшими морськими портами України є Південний, Одеса, Миколаїв та Чорноморськ - на них припадає близько 80% загальної потужності. Ключовими перевагами цих морських портів є наявність глибоководних підходів, що дозволяють обслуговувати великотоннажні морські судна. Порти мають понад 330 тис. кв. м критих складів і більше 2,5 млн кв. м відкритих площадок для зберігання⁴³.

В Україні є потенціал використання **внутрішнього водного транспорту** для здійснення більш економних і екологічних перевезень. В Україні є три судноплавні річки (Дніпро, Південний Буг, Дунай), а також 16 річкових портів і терміналів. Загальна довжина водних шляхів судноплавних річок складає близько 2200 км. За експертними оцінками, потенційна вантажна база 12 областей України, з території яких вантажі потенційно можуть перевозитись річкою Дніпро (65% річкового простору України), при умові загального зростання економіки країни складає біля 60 млн. т зі зростанням до 80 млн. т до 2030 року⁴⁴. Станом на 2021 р. ЄБРР оцінював загальні інвестиції у відновлення державної річкової інфраструктури України у 112,4 млн євро.

До війни 75% зовнішнього українського товарообігу припадало саме на морські порти⁴⁵. З 24 лютого морські порти Бердянськ, Маріуполь, Скадовськ, Херсон закриті до відновлення контролю над територіями. Робота портів Миколаєва та Одеси заблокована через загрозу з боку військових кораблів РФ в Чорному морі та мінування. Наразі працюють порти Дунаю (Ізмаїльський, Усть-Дунайський та Ренійський). Саме на них припадають 30% українського експорту у воєнний час. З них вантажі прямують річкою до Румунії у порт Констанци, звідки їх везуть морем в інші країни. Завдяки цим процесам у квітні обробка вантажів у дунайських портах з початку війни зросла вчетверо до 850 тис тонн. Це 15% товарообігу в мирний час. Болгарія та Литва також готують свої порти у Варні та Клайпеді. Загалом річкові порти України спроможні забезпечити експорт-імпорт не більше 10% товарообігу, який раніше відправлявся морем, тобто до 15 млн тонн на рік.

---

⁴¹ URL: <https://jur-gazeta.com/publications/practice/energetichne-pravo/alternativni-sposobi-vikoristannya-ukrayinskoyi-gts.html>

⁴² URL: <https://mtu.gov.ua/content/informaciya-pro-vodniy-transport-ukraini.html>

⁴³ URL: <https://ukraineinvest.gov.ua/wp-content/uploads/2021/08/FDI-Strategy-Section-2-Transport-Infrastructure-UKR.pdf>

⁴⁴ URL: <https://mtu.gov.ua/content/informaciya-pro-vodniy-transport-ukraini.html>

⁴⁵ URL: <https://www.epravda.com.ua/rus/publications/2022/05/11/686894/>

Залізничний транспорт України є провідною галуззю в дорожньо-транспортному комплексі країни, який до початку бойових дій на території України забезпечував 82% вантажних і майже 50% пасажирських перевезень, здійснюваних всіма видами транспорту. Експлуатаційна мережа залізниць України складала майже 22 тис. км (19,8 тис. без урахування окупованих територій Криму і ОРДЛО), з яких 47% електрифіковано. За обсягами вантажних перевезень залізниці України займають четверте місце на Євразійському континенті, поступаючись лише залізницям Китаю, Росії та Індії⁴⁶. За річними обсягами перевезень українські залізниці в 3-5 разів перевищують показники європейських країн. Через Україну пролягають ключові транспортні транс'європейські коридори зі Сходу на Захід, з Балтійського до Чорного морів. Довжина національної мережі залізничних транзитних коридорів в Україні складає близько 3100 км. Залізниця України забезпечує роботу із 40 міжнародними залізничними переходами. До 24 лютого 2022 р. вона обслуговувала 18 морських портів у Чорному та Азовському морях.

За 2021 рік залізницею було перевезено 314,3 млн т, що на 3% більше, ніж за 2020 рік. Перевезення у внутрішньому сполученні становили 149,8 млн т, експорт - 112,4 млн т, імпорт - 40,6 млн т, а транзит - 11,5 млн т⁴⁷. Станом на сьогодні триває робота щодо переорієнтації експорту з України через залізничні шляхи. Залізницею найбільше вантажів прямує до кордону Польщі, Словаччини та Угорщини. Наразі відбувається експортування залізничними шляхами залізних і марганцевих руд, зерна, чорних металів, будівельних матеріалів. У березні через залізницю з України вивезли 3 млн тонн продукції. У квітні відповідні обсяги зросли до 3,9 млн тонн. Крім залізниці, український експорт на суходолі здійснюється і автомобільним вантажним транспортом.

Мережа **автомобільних доріг** України широка і диверсифікована. Дороги загального користування України поділяються на дороги державного значення – 52,0 тис.км і дороги місцевого значення – 117,6 тис.км⁴⁸. Загальна довжина міжнародних доріг в Україні сягає 9,3 тис. км; регіональних доріг - 8,5 тис. км; національних доріг - 7,2 тис. км⁴⁹. Послуги автомобільного транспорту станом на 2020 рік посідали друге місце після повітряних перевезень у загальному експорті транспортних послуг з України до ЄС (складали у середньому близько 20%)⁵⁰. Основними країнами, куди найчастіше здійснюються автомобільні вантажні перевезення з експортною продукцією України, є Польща, ФРН, Угорщина, Румунія, Італія та Чехія. На сьогодні автомобільними шляхами здійснюється розширений експорт продовольства з України до західних держав, які спростили вимоги до перетину своїх кордонів вантажними транспортними засобами⁵¹.

Резюме

Україна має розвинуту морську, залізничну та автомобільну інфраструктуру, яка дозволяє експортувати значні обсяги сировинної, аграрної та промислової продукції. Географічне розташування України дозволяє їй

⁴⁶ URL: <https://mtu.gov.ua/timeline/Zaliznichniy-transport.html>

⁴⁷ URL: <https://www.railinsider.com.ua/u-2021-roczni-ukrzaliznyczeyu-perevezeno-3143-mln-t/>

⁴⁸ URL: <https://mtu.gov.ua/content/tehnichniy-stan-avtomobilnih-dorig-avtomobilnih-dorig-zagalnogo-vikoristannya.html>

⁴⁹ URL: <https://ukraineinvest.gov.ua/wp-content/uploads/2021/08/FDI-Strategy-Section-2-Transport-Infrastructure-UKR.pdf>

⁵⁰ URL: <https://kse.ua/wp-content/uploads/2021/11/Final-DCFTA-services-2021-11-11.pdf>

⁵¹ URL: <https://superagronom.com/news/15202-dlya-ukrayintsiv-sprostili-protseduru-eksportu-zerna-avtomobilnim-transportom>

виступати логістичним хабом між країнами Європи, Азії та Африки. Газові підземні сховища України обсягом 31,95 млрд. м³ можуть використовуватися країнами ЄС для забезпечення стабільності газової системи в процесі позбавлення енергетичної залежності від імпорту російських енергоносіїв.

2. ЕКОНОМІЧНІ ВТРАТИ В УКРАЇНІ ВНАСЛІДОК ВІЙНИ

2.1. Фактичні збитки внаслідок військових дій

Загалом з початку війни Росії проти України пошкоджено, зруйновано або захоплено щонайменше 208 підприємств, 508 медзакладів, 562 дитсадки, 295 мостів, 156 складів, 102 релігійні споруди, 83 адмінбудівлі, 27 нафтобаз та 12 цивільних аеропортів. Загальні втрати економіки України через війну, враховуючи як прямі втрати, так і непрямі (зниження ВВП, припинення інвестицій, відтік робочої сили, додаткові витрати на оборону та соціальну підтримку тощо), за підрахунками Київської школи економіки коливаються від \$564 млрд до \$600 млрд⁵².

Станом на 10 травня загальна сума прямих задокументованих збитків **інфраструктурі** складає вже понад \$94.3 млрд або майже 2.8 трлн гривень. Україна втратила 23% залізничної мережі, зокрема йдеться про:

- втрату 6,3 тис. км головних колій
- пошкодження 23 573 км автодоріг
- пошкодження 289 автомобільних та 41 залізничного мостів⁵³.

За останніми оцінками, через війну зруйновано чи пошкоджено 35.2 млн квадратних метрів **житлового фонду** на \$31 млрд. Від руйнувань житлового фонду найбільше постраждали такі міста як Маріуполь, Харків, Чернігів, Суми та Рубіжне. Загальна кількість зруйнованих або пошкоджених **закладів освіти** вже майже тисяча, а збитки сягають \$1.3 млрд.

Втрати економіки України від пошкодження фізичної інфраструктури з початку воєнних дій (у разі повного руйнування об'єктів)		РАЗОМ	
СТАНОМ НА 10.05.2022		\$94,3 млрд	
Аналіз здійснюється в рамках проекту «Росія заплатить» – damaged.in.ua		\$564-600 млрд*	
Об'єкти Інфраструктури	Обсяг, шт км	Загальні втрати, млн \$	
Житлові будинки, млн кв. метрів	35.2	30 951	
Дороги, тис. км	23.8	29 761	
Активи підприємств, одиниць	208	10 437	
Цивільні аеропорти, одиниць	12	6 817	
Залізнична інфраструктура та рухомий склад	н/д	3 572	
Заклади охорони здоров'я**	580	1 908	
Мости та мостові переходи	295	1 646	
Легкові автомобілі, тис. од	89.5	1 358	
Заклади середньої та вищої освіти	992	1 320	
Земельний фонд, тис. га	4.2	1 108	
Порти та портова інфраструктура	2	622	
Військові аеродроми	12	468	
Адміністративні будівлі**	83	454	
Дитячі садочки	562	445	
Релігійні споруди	102	349	
Культурні споруди	152	329	
Торгові центри**	24	315	
Літак Ан-225 "Мрія"	1	300	
Складська інфраструктура	156	255	
Нафтобази	27	227	
Інше	-	1 683	

* За оцінками Мінєкономіки і КСЕ, загальна оцінка втрат економіки України внаслідок війни, з урахуванням як прямих втрат, що розраховуються в цьому проекті, так і непрямих втрат (зниження ВВП, припинення інвестицій, відтік робочої сили, додаткові витрати на оборону та соціальну підтримку, та інші) складає від 543 до 600 млрд дол. США. Дані оцінки не є завершеними. Інформація про часткове пошкодження та руйнування може бути відсутня через відсутність можливості у громадян, місцевих та державних органів влади оперативно фіксувати завдані пошкодження у розрізі кожного міста та населеного пункту.

** Змінення оцінки пов'язане з уточненнями середньої вартості однієї одиниці. Надалі методологія за цими групами ще буде уточнюватися.

Дані оцінки не є завершеними. Інформація про часткове пошкодження та руйнування може бути відсутня через відсутність можливості у громадян, місцевих та державних органів влади оперативно фіксувати завдані пошкодження у розрізі кожного міста та населеного пункту.

remarker Дизайн

KSE | Institute   ОФІС ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ   Міністерство економіки   Міністерство інфраструктури України

⁵² URL: <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/zagalna-suma-pryamih-zadokumentovanih-zbitkiv-infrastrukturi-skladaye-ponad-94-mlrd/>

⁵³ URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/05/14/687043/>

URL: <https://kse.ua/ua/about-the-school/news/zagalna-suma-pryamih-zadokumentovanih-zbitkiv-infrastrukturi-skladaye-ponad-94-mlrd/>

Станом на 10 травня втрати від руйнувань 27 **нафтобаз** в Україні складають \$227 млн.

Втрати в роботі **гірничо-металургійного комплексу** України становлять 30-40% довоєнних потужностей⁵⁴. Частина металургійних підприємств – заводи "Метінвесту" в Маріуполі, Авдіївці та Запоріжжі – перебувають у режимі гарячої консервації і нічого не виробляють⁵⁵. Авдіївський коксохім та "Азовсталь" зазнали масованих обстрілів окупантів, тож відновити їх роботу неможливо. Результатом цього стало скорочення виробництва в Україні сталі в I кв. 2022 р. на 31,2 %, чавуну – на 34,1 %, прокату – на 34,2 %⁵⁶.

В **аграрному секторі** очікується скорочення врожаю зернових у 2022 році до 56 млн тон, що стане найнижчим показником за останні 10 років, зменшення на 34% до рекордного показника 2021 року⁵⁷.

У **машинобудівній галузі** України спостерігаються суттєві втрати, які важко підрахувати в сьогоднішніх умовах. Численні підприємства на півдні та сході зруйновані (Азовський судноремонтний завод) або зупинені (НКМЗ), деякі – у процесі релокації. Машинобудування відновлюється передусім у західних областях. Наприклад, машинобудівна компанія Corum Group (ДТЕК Енерго) частково перенесла виробничі потужності своїх підприємств на майданчики машинобудівних заводів у Хмельницькому та на Волині. До Львівської області переїхали ТОВ «УК «ВІТРОПАРКИ УКРАЇНИ» (в складі групи компаній ПАТ «Краматорський завод важкого верстатобудування»), а також промислова компанія «Пожмашина» з Чернігівщини. Під загрозою промисловий потенціал лідерів індустріального розвитку – Дніпропетровської та Запорізької областей, які вже зазнали руйнувань інфраструктури внаслідок ракетних ударів. Частки цих областей у структурі реалізації промислової продукції 2021 р. становили 18,7 % та 8,4 % відповідно⁵⁸.

В **енергетиці** внаслідок потрапляння снарядів повністю знищена Охтирська ТЕЦ, втрачений контроль над Луганською ТЕС⁵⁹. Через обстріли тільки Запорізької АЕС збитки "Енергоатома" перевищують 18,3 млрд грн. Загальні прямі та непрямі збитки "Енергоатома", який управляє всіма АЕС України, оцінюються 35 млрд грн⁶⁰.

Представники **малого та середнього бізнесу** (МСБ) зазнали прямих втрат у 64-85 млрд доларів за 75 днів від початку повномасштабного російського вторгнення⁶¹. Наразі 49% підприємств повністю або майже повністю припинили роботу.

⁵⁴ URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/01/29/681904/>

⁵⁵ URL: <https://metinvestholding.com/ua/media/news/update-on-operations-from-metinvest-in-ukraine>

⁵⁶ URL: <https://www.ukrmetprom.org/operativni-pokazniki-roboti-gmk-ukra-37/>

⁵⁷ URL: <https://ua.interfax.com.ua/news/economic/829613.html>

⁵⁸ URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-04/virob_bezpeka-oglyad_27042022.pdf

⁵⁹ URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/04/16/685837/>

⁶⁰ URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/04/15/685798/>

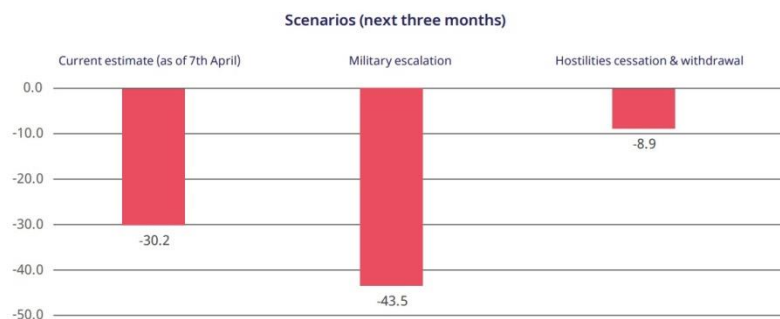
⁶¹ URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/05/10/686876/>

2.2. Вплив військових дій на трудові ресурси

Станом на 12 травня загальна кількість біженців з України внаслідок ведення бойових дій склала вже більше 6 млн осіб⁶². При цьому повернулися до України 1,6 млн осіб⁶³. З 24 лютого 2022 року в Україні було втрачено 4,8 мільйонів (30%) робочих місць. За подальшої військової ескалації відповідні втрати робочих місць можуть досягнути 7 мільйонів, або 43,5%⁶⁴.

Figure 1. Employment losses in Ukraine (% changes compared to the pre-conflict period)

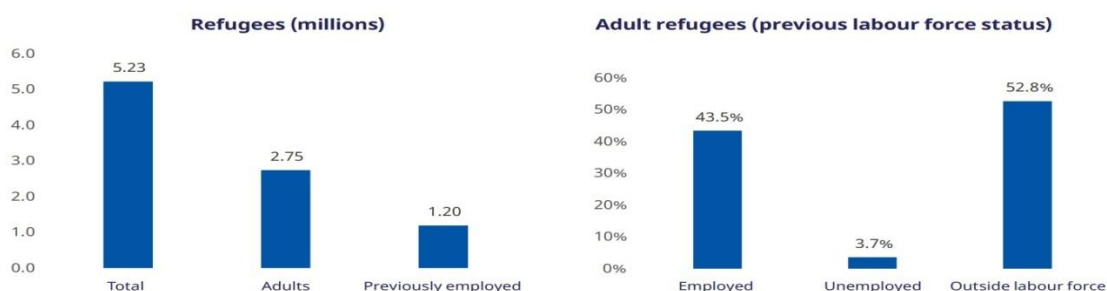

Source: ILO estimates

URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/documents/briefingnote/wcms_844295.pdf

За оцінками Міжнародної організації праці Серед 5,23 мільйонів біженців з України, які переїхали до сусідніх країн, приблизно 1,2 мільйона працювали до агресії. Дві третини з них мають вищу (вищу) освіту, а 49% працювали за висококваліфікованими професіями⁶⁵. Більшість біженців – жінки з дітьми. Більше 87% цих раніше працевлаштованих біженців працювали на повний робочий день. Переважна більшість (88%) були працівниками підприємств, а решта 12% були самозайнятими. Дві третини мають вищий рівень освіти. Майже половина (49%) були зайняті на висококваліфікованих професіях; 15% мали низькокваліфіковані професії.

Figure 2. By age and previous labour force status

Source: ILO estimates

URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/documents/briefingnote/wcms_844295.pdf

⁶² URL: <https://www.reuters.com/world/europe/number-refugees-fleeing-ukraine-war-exceeds-6-million-un-agency-2022-05-12/>

⁶³ URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/3481743-z-ukraini-viihali-vze-sist-miljoniv-bizenciv-oon.html>

⁶⁴ URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---europe/---ro-geneva/documents/briefingnote/wcms_844295.pdf

⁶⁵ URL: https://ukraine.un.org/sites/default/files/2022-05/UKR_Brief%20note_11May-2022.pdf

На кінець 2021 року статус офіційного безробітного мали 10,6% працездатного населення України від 15 до 70 років (1,8 млн осіб). За попередніми оцінками, в результаті широкомасштабних бойових дій роботу могли втратити близько 40% працевлаштованих осіб і України⁶⁶. Згідно соціологічних опитувань, серед 1,6 млн українських біженців, які станом на початок травня повернулися до України, 79% респондентів мали роботу до війни. Серед тих, хто до війни мав роботу, 49% впевнені, що після повернення будуть працювати там само, де й працювали раніше, ще 28% сподіваються на це, 7% сподіваються знайти іншу роботу, а 16% ще не знають, де будуть працювати і чи їм вдасться знайти роботу⁶⁷.

---

⁶⁶ URL: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/devyatyy_obschenacionalnyy_opros_socialno-ekonomicheskie_problemy_vo_vremya_voyny_26_aprelya_2022.html

⁶⁷ URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2022/05/16/7346580/>

3. СТРАТЕГІЯ ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Відновлення економіки України має відбуватися з урахуванням її унікального економічного потенціалу та на основі наступних ключових імперативів, аби не допустити повторення невдалих історій післявоєнних реконструкцій у таких країнах як Боснія та Герцеговина, Ірак та Афганістан.

- 1) Пріоритет відновлення та розбудови виробничого сектору і сфери послуг. Україна потребує гуманітарної допомоги лише на початковому етапі відновлення. Натомість, для швидкого відновлення економіки необхідні прямі іноземні інвестиції, гранти та кредити міжнародних організацій для бізнесу. Процес реконструкції має відбуватися в умовах максимальної економічної свободи, коли саме приватні компанії отримують фінансування від міжнародних донорів, а держава виступає лише у ролі замовника. На перехідний період пріоритет в державних закупівлях має надаватися саме українським підприємствам.
- 2) Залучення міжнародної допомоги для відновлення має відбуватися через траст для забезпечення прозорості його використання. Особлива увага має бути спрямована на недопущення корупційних оборудок при використанні допомоги.
- 3) Збереження військової загрози з боку РФ потребуватиме гарантій безпеки для України з боку країн Заходу, аби не допустити, щоб велика частина ВВП, яку можна використовувати для розвитку, витрачалася на потреби оборони. Внутрішні та іноземні інвестиції мають бути захищені від відчуження та руйнування.
- 4) Процес відновлення має враховувати географічне розташування та людський потенціал. Найбільш перспективним є розвиток західних та центральних областей України, які не були зачеплені військовими діями. Кластерний підхід до розбудови економіки може дозволити розвивати точкові центри зростання, спираючись на ресурси окремих територій. Для швидкого зростання окремих галузей необхідне створення індустріальних парків та вільних економічних зон.
- 5) Застарілість існуючих виробничих фондів в Україні вимагає технологічного оновлення – використання інноваційних технологій та роботизацію нових підприємств, насамперед в машинобудуванні та аграрній галузі.
- 6) Зняття квот та мит для української продукції на ринках країн Заходу протягом перехідного періоду.
- 7) Відновлення економіки України має відбуватися паралельно зі структурними реформами в якості кандидата в члени Європейського Союзу, що дозволить побудувати більш стабільні державні інституції та сприятиме захищеності прав та інтересів бізнесу.
- 8) Ресурсний та виробничий потенціал України має бути використаний для заміщення на європейських ринках продукції з Російської Федерації.

3.1. Пріоритетні галузі економіки України

Енергетичний сектор України представлений роботою наступних складових:

- Атомні електростанції - АЕС (4 од.) - забезпечують 51% електроенергії ;
- Теплоелектростанції - ТЕС (15 од., 2 з них - на окупованій території) – забезпечують 27% електроенергії;

- Теплоелектроцентралі - ТЕЦ (43 од., 10 з яких - на окупованій території) – забезпечують 9% електроенергії;
- Гідроелектростанції - ГЕС (8 од.) та Гідроакумулючі електростанції - ГАЕС (3 од.) – забезпечують 5% електроенергії;
- Сонячні електростанції (СЕС) – забезпечують 5% електроенергії;
- Вітрові електростанції (ВЕС) – забезпечують 2% електроенергії;
- Біостанції – забезпечують 1% електроенергії⁶⁸.

Найдешевшою електроенергією в Україні є енергія з АЕС і ГЕС/ГАЕС; найдорожчою - електроенергія з СЕС, ВЕС і біостанцій. Загалом, в Україні **відновлювальна енергетика (ВДЕ)** - перспективний напрямок. У період з 2016 по 2020 роки її встановлена потужність збільшилась майже у 4 рази - до 8148 МВт (близько 11% у кінцевому енергоспоживанні)⁶⁹. Очікується, що у 2030 році частка виробництва електроенергії з відновлюваних джерел (включаючи великі гідроелектростанції) становитиме близько 25-30%. Використання ВДЕ надає Україні потенціал щодо накопичення у довгостроковій перспективі запасів енергоносіїв у вигляді водню⁷⁰. Його потенційне виробництво може сягати 505 млрд куб. м (або 45 млн тонн)⁷¹, з яких будуть задоволені потреби української енергетики, комунального сектору, транспорту, промисловості, а також частина може бути відправлена на експорт до Європейського Союзу. Для європейських країн українська електроенергія, 70% якої вже зараз складається з низьковуглецевих джерел, відкриває широкі можливості для заміщення російського газу⁷² (зокрема, після об'єднання енергосистеми України з енергомережею континентальної Європи (ENTSO-E). Експорт української електроенергії може замінити 17% російського природного газу, що споживається в країнах ЄС⁷³. У разі повного використання доступних 2 ГВт транскордонних потужностей на кордоні з ЄС українська енергетика зможе заробляти до 10 мільйонів євро щодня на експорті до європейських країн⁷⁴.

Провідну роль у структурі української економіки відіграє **важка промисловість**, де найбільш пріоритетними галузями є металургія, машинобудування та хімічна індустрія.

Металургійний комплекс України забезпечує до 16% загального обсягу реалізованої промислової продукції, п'яту частину товарного експорту й більше 10 млрд дол. експортної виручки держави⁷⁵. У металургії задіяно понад 200 тис. робітників і приблизно 10% від загальної середньооблікової кількості штатних працівників у промисловості. Найбільші металургійні виробництва України представлені групою компаній "Метінвест" (Металургійний комбінат

⁶⁸ URL: <https://tek.energy/news/struktura-elektrogeneratsii-v-ukraini-ta-ii-zvyazok-iz-tarifami-na-elektroenergiyu>

⁶⁹ URL: <https://euea-energyagency.org/uk/novyny-ta-podiyi/publikatsiyi/shho-take-vde-v-ukrayini-realna-statystyka-lypen-2021/>

⁷⁰ URL: <https://mind.ua/publications/20205250-mozhlyvosti-alternativnoyi-energetiki-dozvoluyut-skorotiti-spozhyvannya-tradicijnih-energonosiyiv-udvichi>

⁷¹ URL: <https://mind.ua/publications/20205250-mozhlyvosti-alternativnoyi-energetiki-dozvoluyut-skorotiti-spozhyvannya-tradicijnih-energonosiyiv-udvichi>

⁷² URL: <https://fakty.com.ua/ua/ukraine/suspilstvo/20220328-ukrayina-znovu-prodavaty-me-elektroenergiyu-do-yes-potenczial-milyardy-yevro-na-rik/>

⁷³ URL: <https://forbes.ua/news/ukrainska-elektroenergiya-mozhe-zamistiti-17-rosijskogo-gazu-yakiy-spozhyvaetsya-v-es-zastupnik-ministra-energetiki-17052022-6038>

⁷⁴ URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/05/9/686828/>

⁷⁵ URL: <https://rating.zone/ekonomichnyj-ohliad-metalurhijnoi-haluzi-ukrainy/>

«Азовсталь», Маріупольський металургійний комбінат імені Ілліча, Металургійний комбінат «Запоріжсталь», Авдіївський коксохімічний завод, Запоріжжкокс, НВО Інкор і Ко та ін.); комбінатом «АрселорМіттал Кривий Ріг»; електросталеплавильним заводом «Інтерпайп Сталь» тощо. За 2021 рік в Україні було вироблено 21,10 млн т чавуну; 21,30 млн т сталі; 19,04 млн т прокату⁷⁶. Всього у минулому році Україна експортувала до країн Євросоюзу 6,9 млн т металопродукції, або 35% від загального українського металургійного експорту⁷⁷. Попри військові дії на території держави, за три місяці 2022 року в Україні було вироблено дві третини від запланованих обсягів чавуну - 3,50 млн т (65,9%); сталі - 3,64 млн т (68,8%); прокату 3,12 млн т (65,8%)⁷⁸.

Машинобудівна галузь України представлена роботою близько 4 тис. машинобудівних підприємств та 200 тис. робочих місць. В останні роки продукція машинобудування складає близько 7% у структурі українського експорту.

Особливу роль відіграє **оборонно-промисловий комплекс** України.

До держконцерну "Укроборонпром" входить 118 підприємств, з них 21 знаходиться на тимчасово окупованій території (Крим і ОРДЛО), а прибуток постійно дають 28 компаній⁷⁹. Серед найважливіших оборонних підприємств - Харківське КБ машинобудування ім. Морозова, завод ім. Малишева, ДержККБ "Луч", авіабудівник ДП "Антонов", виробник авіадвигунів компанію "Івченко-Прогрес", виробник силових установок для військових кораблів "Зоря - Машпроект" тощо. З 2017 до 2021 рр. частка приватних підприємств у виконанні оборонного замовлення збільшилась із 23% до 54%⁸⁰ ("Мотор Січ", "Укрспецтехніка", "Практика", "Українська бронетехніка"). Станом на сьогодні експорт та імпорту товарів військового призначення має право здійснювати 21 підприємство Концерну «Укроборонпром». 1 лютого 2021 Кабінет Міністрів України розширив перелік компаній, які можуть самостійно експортувати товари та послуги військового призначення⁸¹. До оновленого переліку увійшли ДП «Новатор», КП «НБК "Іскра"», ДП «Луцький ремонтний завод "Мотор"» та ДП «Авіакон». У 2021 році, за підрахунками Стокгольмського інституту дослідження проблем миру (SIPRI), витрати на оборону у світовому масштабі становили \$1,98 трлн⁸². З них \$5,9 млрд — частка України, що відповідає 34 позиції. Серед експортерів озброєння за 2016–2020 роки Україна посідає 12 позицію з часткою у світовому обсязі експорту 0,9%. У структурі українського експорту, за даними SIPRI, оборонна промисловість становить 2% (близько \$1 млрд). У 2020 році Україна експортувала в інші країни 251 виріб у категорії «Переносні протитанкові ракетні установки та ракетні комплекси» (Portable anti-tank missile launchers and rocket systems). Покупцями вказані Бангладеш (23 одиниці), Чад (53 одиниці), Марокко (124 одиниці) та Катар (51 виріб)⁸³. Крім цього, Індонезія придбала дві

⁷⁶ URL: <https://www.ukrmetprom.org/operativni-pokazniki-roboti-gmk-ukra-34/>

⁷⁷ URL: <https://www.ukrmetprom.org/ievropeyska-komisiya-prizupinyaie-vsi-o/>

⁷⁸ URL: <https://www.ukrmetprom.org/operativni-pokazniki-roboti-gmk-ukra-37/>

⁷⁹ URL: <https://focus.ua/uk/economics/497408-kto-v-ukraine-lider-po-prodazhe-voennoy-tehniki-skolko-na-ney-zarabatyvaem-i-kuda-prodaem>

⁸⁰ URL: <https://defence-ua.com/news/chastka-privatnih-kompanij-u-do-z-2020-sklada-54-jaki-pidprijetstva-otrimali-najbilshe-zamovlen-2720.html>

⁸¹ URL: <https://lb.ua/economics/2021/02/17/477858-eksport-zbroi-shcho-vin-znachit.html>

⁸² URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/04/25/686202/>

⁸³ URL: <https://www.unroca.org/ukraine/report/2020/>

бронемашини «Козак-2» виробництва приватної компанії НВО «Практика», а Уганда купила броньований тягач БТС-4 (ймовірно відновлений на ДП «Львівський бронетанковий завод»).

Розвинутою і перспективною в машинобудівній промисловості України є аерокосмічна галузь, зокрема **ракетобудування**. Нині близько 40 великих підприємств в Україні працюють над створенням супутників, ракет-носіїв тощо⁸⁴. Найвидатнішим серед них є Конструкторське бюро Південне. Україна входить до ТОП-5 країн із повним циклом виробництва ракетно-космічної техніки, починаючи з ракетного палива і закінчуючи готовими корпусами, ракетами-носіями та космічними апаратами⁸⁵. За 1991-2021 роки відбулося 169 запусків українських ракет-носіїв⁸⁶. За останні роки українські інженери на європейське замовлення створювали двигун для ракети-носія «Вега» (2018); брали участь у створенні ракети-носія NASA «Antares» (2020). У 2021 році видатки на космічну галузь в Україні сягнули 41,7 млн доларів США. Серед сучасних проєктів в Україні - розробка і запуск супутника Січ 2-3; випробування космічного ракетного комплексу Циклон-4 тощо. У січні 2021 року була схвалена концепція загальнодержавної цільової науково-технічної космічної програми України до 2025 року⁸⁷, яка передбачає збільшення сукупного доходу суб'єктів космічної діяльності та створення 2000 робочих місць; забезпечення надходження інвестицій у космічну індустрію з приватного сектору та в результаті міжнародного партнерства (зокрема, в рамках програми ЄС "Горизонт-Європа" та в рамках співпраці з Європейським космічним агентством, NASA).

Хімічна промисловість України представлена функціонуванням 250 хімічних заводів, з яких 100 є гігантами. У них зайнято близько 220 тис. кваліфікованих співробітників, що становить 5,4% загального виробничого персоналу держави. Центри органічного синтезу України – Лисичанськ, Северодонецьк, Запоріжжя, Дніпродзержинськ. Пластмаси, синтетичні смоли випускають у Северодонецьку, Запоріжжі, Луцьку. Флагмани хімічної промисловості України: Северодонецьке об'єднання «Азот»; «Сумихімпром»; «ПАТ «Концерн СТИРОЛ»; ПАТ «Рівнеазот»; Лисичанський нафтопереробний завод; Одеський припортовий завод; «Карпатнафтохім». Частка хімічної промисловості ВВП України становить близько 3%. У структурі промислового виробництва ця галузь, залежно від року, займала від 9% до 10%: у 2018 р. – 9%, 2019 р. – 9,31%, у 2020 р. – 9,93%. Обсяг внутрішнього товарного ринку хімічної продукції в Україні за підсумками 2020 року склав 10,6 млрд. доларів, з них імпорт склав 74% власне виробництво 26%.

Частка великих підприємств є суттєвою лише в двох секторах – виробництві добрив та азотних сполук (80%), виробництві пластмас у первинних формах (68%), виробництві СМЗ (30%). У переважній більшості інших секторів частка великих підприємств у секторальному виробництві не перевищує 10% або ж є нульовою. Найбільш значиму частку обсягів випуску продукції у виробництві пластмасових виробів забезпечують середні підприємства - майже 75%. Сукупна ж частка малих і середніх підприємств у секторальному

⁸⁴ URL: <https://life.fakty.com.ua/ua/tehnolohii/kosmos/kadenyuk-tsyklon-ta-sich-dosyagnennya-ukrayiny-u-kosmosi-za-30-rokiv-nezalezhnosti/>

⁸⁵ URL: <https://www.nas.gov.ua/UA/Messages/Pages/View.aspx?MessageID=4899>

⁸⁶ URL: <https://life.fakty.com.ua/ua/tehnolohii/kosmos/kadenyuk-tsyklon-ta-sich-dosyagnennya-ukrayiny-u-kosmosi-za-30-rokiv-nezalezhnosti/>

⁸⁷ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/15-2021-%D1%80#Text>

виробництві складає сьогодні від 60 до 100%. Основна частина малих підприємств сконцентрована у виробництві пластмасових та гумових виробів (загалом 3,88 тис. підприємств), а також у виробництві органічних речовин, АКМ, СМЗ. В останні роки значно збільшилась кількість малих підприємств у виробництві добрив (226 суб'єктів господарювання) і цей показник активно росте.

Окремо слід зазначити фармацевтичну галузь, яка дуже активно розвивається. До війни в Україні було 113 фармацевтичних заводів, більшість із них нові, сертифіковані за міжнародним стандартом GMP. На початку року ринок лікарських засобів продемонстрував значне зростання у гривневому значенні (+31% у січні та +45% у лютому), однак, за попередніми даними, у березні вже фіксується спад на рівні 11%. Загалом за підсумками I кв. 2022 р. фіксується зростання на рівні 19%.

Харчова промисловість в Україні добре розвинена за рахунок потенціалу сільського господарства. При цьому велика частина виробництва харчових продуктів припадає на малі та середні підприємства. Всього у секторі харчової та переробної промисловості працює близько 18% населення країни. Станом на 2020 р. в Україні нараховується близько 7,5 тис. діючих підприємств, які спеціалізуються на виробництві харчових продуктів; близько 800 - на виробництві напоїв. До складу харчової промисловості входить більше 20 галузей, що виробляють як готову продукцію, так і напівфабрикати⁸⁸. Провідними галузями харчової промисловості України є цукрова, м'ясна, молочна, олійно-жирова, плодоовочеконсервна, кондитерська, спиртова, виноробна, соляна.

Згідно з даними Державної митної служби України, за підсумками 2021 року Україна експортувала аграрного продовольства на суму 27,9 млрд доларів⁸⁹. Зафіксовано найбільші в історії України обсяги експорту пшениці – 20071 тис. тонн, м'яса птиці – 459 тис. тонн, заморожених ягід та інших фруктів – 76 тис. тонн, макаронних виробів – 38 тис. тонн. Експорт власне готових харчових продуктів з України у 2021 році зріс на 13,1% і сягнув 3,8 млрд дол.⁹⁰ Ключовими продуктами вітчизняного аграрного експорту у 2021 році традиційно стали зернові та олійні культури, різні олії, залишки харчової і переробної промисловості, а також м'ясо та субпродукти, на які припадає близько 87 % його вартісних обсягів. Минулого року частка азійських країн склала майже половину (49,1%) від усього українського агроекспорту⁹¹. Обсяги поставок аграрної продукції українського виробництва до країн – членів ЄС, включаючи Велику Британію, склала торік 30,1%. Обсяги поставок до країн Африки 2021 склала 13,3% від українського експорту сільгосппродукції. Поставки вітчизняного агропродовольства до країн колишньої СНД склала 5,0 % в українському експорті агропродовольства.

Окремо варто виділити **сферу послуг** в Україні - вона дає 23% ВВП, 33% зайнятості та 17% податкових надходжень у структурі української економіки. Відповідна сфера є однією з найбільш постраждалих як за період поширення

⁸⁸ URL: https://export.gov.ua/industry/1-kharchova_promislovisit

⁸⁹ URL: <https://agro.dn.gov.ua/vidbulasya-narada-shhodo-eksportu-agrarnovi-produktsiyi/>

⁹⁰ URL: <https://naglyad.org/uk/2022/01/31/ukrayinski-tovari-za-kordon-shho-i-kudi-prodavali-u-2021-rotsi/>

⁹¹ URL: <http://www.iae.org.ua/presscentre/archnews/3311-2021-roku-ukrayina-vchetverte-pospil-onovyla-istorychnyy-rekord-ahramoho-eksportu-mykola-puhachov.html>

коронавірусної інфекції у 2019-2021 рр., так і внаслідок ведення військових дій на території держави. Один з напрямків у відповідній сфері, який демонструє високий потенціал, представлений **ІТ-сектором**. Частка українського експорту ІТ-послуг становить близько 2,7% ВВП країни. Активних ІТ-компаній на українському ринку нараховується близько 5 тисяч і 285 тисяч фахівців. Вітчизняні представники ІТ-сектору активно співпрацюють зі США, Великою Британією, Швейцарією, Мальтою, Ізраїлем, Кіпром тощо. Україна посідає перше місце серед країн Східної Європи за привабливістю для ІТ-аутсорсингу та найму програмістів⁹².

З 2019 року ІТ-галузь в Україні зросла більш ніж удвічі. За підсумками 2021 року український ІТ-сектор зріс на 36% порівняно з минулим роком, сягнувши позначки \$6,8 млрд експорту комп'ютерних послуг (у 2020 р. сума склала \$5 млрд)⁹³. У 2020 році відповідний сектор зріс на 19% порівняно з 2019⁹⁴. Щороку експорт комп'ютерних послуг з України зростає на 27%. В 2021 році частка ІТ-послуг в експорті всіх послуг становила 37%. В 2020 році частка ІТ в експорті послуг була на рівні 32,2%. Передбачається, що в наступні чотири роки ІТ-галузь може згенерувати \$37-44 млрд експортної виручки (у 2025 році експорт ІТ-послуг становите від 14,9 до 16,3 млрд доларів США). ІТ-компанії швидко адаптувалися до роботи в нових умовах, провівши масову релокацію персоналу. Попри війну продуктивність фахівців знизилася лише на 10%⁹⁵. Після початку війни 77% ІТ-компаній знайшли нових клієнтів; 56% з них очікує зростання продажів на від 5 до 30%. За підсумками першого кварталу 2022 року ІТ-сектор приніс рекордні 2 млрд доларів експортних надходжень⁹⁶.

Фінансова система України попри широкомасштабну військову агресію в державі демонструє певну стабільність в роботі. Станом на початок травня 2022 року міжнародні резерви Національного банку України становлять \$26,9 млрд, що на 1,1 млрд. доларів менше, ніж на період 24 лютого. Офіційний курс гривні щодо долара зафіксований на рівні 29,25 грн за долар; курс чорного ринку становить близько 34 грн за долар. Скорочення ЗВР на 5% та відхилення курсу чорного ринку від офіційного на 10% можна вважати добрими фінансовими показниками за 2,5 місяці активних бойових дій на території України. Інфляція у річному обчисленні станом на травень склала 16%. У березні поточний рахунок платіжного балансу було зведено з профіцитом \$1,35 млрд проти дефіциту \$790 млн у березні минулого року. За результатами 1 кварталу 2022 р. профіцит поточного рахунку становив \$2,5 млрд. Усього за січень-квітень до держбюджету надійшло близько 14 млрд доларів, зокрема до загального фонду - 12,5 млрд доларів. При цьому касові видатки державного бюджету склали 19 млрд доларів, у тому числі загального фонду державного бюджету - 17,9 млрд доларів, або 77,7% від розпису звітнього періоду. У результаті за перші 4 місяці 2022 р. державний бюджет виконано з дефіцитом у сумі близько 5 млрд доларів. Державні запозичення до загального фонду державного бюджету за січень-квітень 2022 року склали 9,13 млрд доларів, або 156,2% від запланованих на цей період. Від розміщення ОВДП на фінансування державного бюджету

⁹² URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2021/11/4/679418/>

⁹³ URL: <https://finbalance.com.ua/news/eksport-it-posluh-zris-u-2021-rotsi-na-36---do-68-mlrd>

⁹⁴ URL: https://biz.censor.net/resonance/3311585/bilshe_6_mlrd_eksportu_za_rik_yak_roste_itsektor_ukrayiny

⁹⁵ URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/03/18/684265/>

⁹⁶ URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/05/10/686881/>

залучено 4,9 млрд доларів, у тому числі в іноземній валюті - 450 млн доларів. Зі зовнішніх джерел залучено 4,2 млрд \$, у тому числі:

- \$1,4 млрд від Міжнародного валютного фонду за програмою екстреної підтримки Rapid Financing Instrument (RFI);
- 0,6 млрд євро коштів позики ЄС у рамках нового пакету екстреної макрофінансової допомоги;
- 0,4 млрд євро коштів позики МБРР у рамках проекту «Додаткова позика до Другої позики на політику розвитку у сфері економічного відновлення».

Банківська система України завершила 2021 рік з історичним рекордом прибутковості 2,65 млрд \$. 69 із 71 банку країни продовжують стабільно працювати на даний момент. При цьому 76% відділень системно важливих банків зараз працюють. Ліквідність банків з початку війни зросла на 2,46 млрд доларів - до більш ніж 7,86 млрд доларів. Станом на 1 квітня з 69 банків 44 були прибуткові, з чистим прибутком 200 млн \$; 25 збитковими - з чистим збитком 205 млн \$. Чистий збиток за березень становив 344 млн доларів. Дефіцит держбюджету у квітні становив 3,06 млрд \$ у порівнянні з 2,75 млрд \$ у березні. У доходах загального фонду в 2,6 млрд \$ грантова допомога склала 750 млн \$.

4. РИЗИКИ ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Ключові ризики та загрози для української економіки включають в себе, передусім, **продовження бойових дій** на території держави (тривалість конфлікту), включно з можливістю відновлення їх у довгостроковій перспективі після того, як поточна збройна агресія закінчиться. Витрати на оборону України станом на 13 травня вже сягнули 8,3 млрд доларів США. При цьому податки в квітні були зібрані на рівні 60%, а в травні-червні передбачається зниження податкових надходжень до 40-50%⁹⁷. За умов продовження збройного конфлікту на території України повноцінне та швидке відновлення економіки держави може зіштовхнутися з наступними ризиками і загрозами:

1) Проблеми критичного імпорту України. Мова йде про товари критичного імпорту в умовах тривалих бойових дій на території держави, зокрема: енергетичні ресурси (нафтопродукти, нафта, газ, електроенергія, вугілля); товари, необхідні для безперебійного функціонування транспорту (паливо та мастильні матеріали); добрива для посівної кампанії; лікарські засоби і медичне обладнання; дефіцитні продовольчі товари.

Серед наявних викликів - переорієнтація на нові ринки імпорту відповідної продукції. Ситуація ускладнюється залежністю України від російських та білоруських поставач енергоносіїв до початку війни. В цілому до України з Росії та Білорусі переважно ввозили енергоносії, на які в структурі імпорту припадало 60% (\$4,01 млрд) і 59% (\$2,85 млрд) відповідно⁹⁸. ТОП-3 позицій імпорту з Росії і Білорусі за 2021 рік: у випадку з РФ це кам'яне вугілля в обсязі \$1,545 млрд, нафта та нафтопродукти (\$1,241 млрд) й газ (\$959 млн), а з Білоруссю — нафта і нафтопродукти (\$2,351 млрд), добрива (\$269 млн) і бітум (\$259 млн). За даними Державної митної служби у 2020 році Україна імпортувала з РФ ядерного палива на 212 млн доларів, що становить 62% від всіх поставок паливних збірок⁹⁹. Від російського ТВЕЛУ надходило більше половини всього ядерного палива, тоді як американська Westinghouse поставляла лише 38%. Найближчим часом Україна зможе завдяки польському транзиту залучити пальне зі США, Нідерландів та інших країн – наразі через Польщу імпортується втричі менше можливостей (60 тис. тонн на місяць замість перспективних 200 тис. тонн)¹⁰⁰.

Запаси газу в підземних сховищах України на 6 березня становили близько 9,7 млрд куб. м, а середньодобовий забір із них у березні – близько 40-45 млн куб. м/добу¹⁰¹. Зараз добовий імпорт становить близько 9 млн. куб. м: з угорського напряму імпортується 49% загального обсягу імпорту, словацького – 29%, польського – 22%. У 2021 році Україна скоротила імпорт газу в 6 разів до 2,6 млрд куб. м., але залежність від Росії все одно залишається, бо 89% імпортного газу надійшло віртуальним реверсом з країн ЄС, до яких прямують транзитні потоки¹⁰². Запаси вугілля в Україні в квітні 2022 року склали 1 млн т¹⁰³. При цьому в опалювальний сезон 2021-2022 рр. Україна вже диверсифікувала постачання

⁹⁷ URL: <https://minfin.com.ua/ua/2022/05/13/85336327/>

⁹⁸ URL: <https://focus.ua/uk/economics/512408-bilshe-ne-partneri-yak-ukrajina-povnistyu-pripinila-torgivlyu-z-rosiye-yu-ta-bilorussyu>

⁹⁹ URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/03/28/684810/>

¹⁰⁰ URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/05/9/686842/>

¹⁰¹ URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/03/8/683540/>

¹⁰² URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/03/28/684810/>

¹⁰³ URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/3463435-opaluvalniy-sezon-20222023-ukraina-projde-bez-rosijskih-energonosiiv.html>

вугілля (до цього 60% було з РФ); більш ніж половина імпортованого вугілля надійшла морем – з листопада 2021 року надійшло 18 суден (1,424 млн тонн).

Окремо стоїть проблема з майбутнім постачанням добрив в Україну. Вітчизняний аграрний сектор щорічно потребує близько 4-4,5 млн т азотних добрив, близько 2 млн т фосфатних і комплексних добрив, близько 200-300 тис. т калійних добрив¹⁰⁴. У 2021 році в Україну було імпортовано 1,9 млн т комплексних добрив¹⁰⁵. Найбільшим джерелом їх імпорту була Білорусь, яка забезпечувала 32,1% загального обсягу імпорту комплексних добрив. Таким чином, Україні необхідно знайти альтернативні джерела поставок для заміщення імпорту з Білорусі. 12 березня 2022 року Україна запровадила заборону на експорт добрив, щоб зберегти ринковий баланс під час війни. Попри те, що загальна потреба у добривах під посівну в 2022 році покрита повністю, у найближчій перспективі в Україні існує потреба як у розвитку власного видобутку калію, так і в переорієнтації на інших торговельних партнерів (наприклад, Канаду).

2) Логістичні проблеми. Зруйнована транспортна інфраструктура продовжує впливати на експортний потенціал України. У березні цьогорічний експорт впав на 57,9% відносно лютого (до 2,7 млрд дол.)¹⁰⁶. З огляду на продовження блокування морських портів України Росією, з 24 лютого 2022 року експортна продукція здебільшого вивозиться залізничними шляхами. Серед труднощів, з якими зіштовхується українська залізниця - пошкодження та перевантаженість колій, зростання черг вантажів на західному напрямку. Крім залізниці, український експорт на суходолі здійснюється і автомобільним вантажним транспортом. Проте з ними на кордоні також виникають проблеми через великі черги, відсутність можливостей швидкого огляду транспортних засобів (немає сервісних зон, системи автоматичної фіксації черги, недостатньо працівників митних служб по обидва боки кордону)¹⁰⁷. Руйнування логістичних зв'язків та транспортної інфраструктури України внаслідок бойових дій здатне нанести додаткових серйозних економічних і продовольчих втрат у світі (з огляду на відсутність можливостей повноцінного експорту продовольства з України, а також з огляду на перекриття транзитного потенціалу її території).

3) Гуманітарні проблеми. Бойові дії на території України спричинили величезний пласт проблем гуманітарного характеру, які мають тенденцію до збільшення в умовах продовження збройного конфлікту. Мова йде про обмеження доступу цивільного населення до продуктів харчування, питної води, базових медичних послуг та загального соціального захисту в зонах проведення бойових дій та на окупованих російськими збройними силами територіях України; зростання показників безробіття через руйнування і закриття підприємств; масова внутрішня та зовнішня міграція українських громадян тощо. На початок травня 2022 року з моменту початку бойових дій в Україні офіційно зареєстровано більше 2,8 мільйонів внутрішньо переміщених осіб¹⁰⁸, у той час

¹⁰⁴ URL: <https://latifundist.com/blog/read/2879-peremoga-na-dobriva-bude-vboga-abo-chomu-pridbati-dobriva-pro-zapas-rozumno>

¹⁰⁵ URL: <https://landlord.ua/news/97366/>

¹⁰⁶ URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/05/16/687108/>

¹⁰⁷ URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/05/11/686894/>

¹⁰⁸ URL: <https://www.unian.ua/economics/finance/resursiv-na-soczhahist-naselennya-zalishayetsya-dedali-menshe-lazebn-novini-ukrajina-11826393.html>

як неофіційний показник може сягати 8 млн осіб¹⁰⁹ серед тих, хто виїхав із небезпечних регіонів країни. За прогнозами, тривалий збройний конфлікт може призвести до суттєвого падіння соціально-економічних показників розвитку України - 9 з 10 українців можуть опинитися за межею бідності¹¹⁰.

4) Проблеми ефективного розподілу коштів та матеріальних ресурсів.

Сьогодні Україна має унікальний шанс здійснити оперативне "перезавантаження" економіки, створивши нову систему взаємодії між урядом і бізнесом (із проведенням деолігархізації), відкривши нові можливості залучення прямих іноземних інвестицій у найбільш перспективні галузі. Тим не менше, залишаються актуальними ризики неефективного розподілу бюджетних коштів та матеріальних ресурсів у рамках певного перехідного періоду економічного відновлення. Перед Україною стоять виклики пріоритизації питань економічної відбудови з конкретними стратегічно-орієнтованими цілями, а також формування чітких і прозорих принципів розподілу бюджетних коштів з відповідним контролем за їх використанням.

---

¹⁰⁹ URL: <https://greece.iom.int/news/needs-growing-over-8-million-internally-displaced-ukraine>

¹¹⁰ URL: <https://twitter.com/UNDPEurasia/status/1523668864105476097>

5. SWOT-АНАЛІЗ ПОВОЄННОГО ВІДНОВЛЕННЯ УКРАЇНИ

5.1. Сильні сторони

1. Ресурсний потенціал

Україна має величезний потенціал використуваних, розвіданих та потенційних природних ресурсів. 1,1 трильйон м³ розвіданих запасів природного газу, більше 5 мільярдів тонн умовного палива, 34375 мільйонів тон вугілля, 40% розвіданих світових запасів залізної руди, одні з найбільших у світі запасів титанової руди, літію, уранової руди, калію, металів та глиноземів. Загальна вартість корисних копалин в українських надрах становить приблизно 15 трильйонів доларів.

Площу України займають 42 мільйони гектарів сільськогосподарської землі, на якій розташовано 25% всього світового чорнозему. Кількість врожаю, що збирається, збільшувалася майже щороку протягом 10 років, при цьому залишається значний потенціал зростання врожайності. Це особливо важливо в контексті сучасної продовольчої кризи та росту цін на усю сільськогосподарську продукцію. Україна в перспективі може прогодувати 1 мільярд людей на планеті, що робить її стратегічно важливою для забезпечення світової продовольчої безпеки.

2. Людський потенціал

Офіційне населення України на лютий 2022 року становить 41 мільйон людей, з них 11 мільйонів пенсіонери. 70% мають вищу чи середню освіту, більшість із них у галузі точних наук. У країні найбільша кількість інженерних кадрів, а також ІТ фахівців у Центральній та Східній Європі. Українські робітники дуже добре навчаються, чому наочний приклад швидкості, з якою українські військові опановують складні західні озброєння. При цьому в Україні одна з найнижчих зарплат у Європі, до війни вона становила близько \$500 на місяць, зараз близько \$350.

3. Географічне розташування, транспортна інфраструктура

Доступ до Чорного та Азовського моря та великий спільний сухопутний кордон з ЄС дає Україні великі експортні можливості. Окремо слід зазначити газотранспортну та газорозподільну систему, Український газопровід та газові сховища дозволяють забезпечити великий обсяг експорту газу до ЄС. За оцінками Міністерства енергетики України експорт української електроенергії може замінити 17% російського газу, який споживається в ЄС.

4. Розвинена сфера послуг

Сфера послуг в Україні до війни складала 23% ВВП, 33% зайнятості та 17% податків. Більшість сфери послуг це малий та середній бізнес, приватна ініціатива підприємців. До пандемії COVID -19 та початку війни цей сектор демонстрував постійне стабільне зростання. Окремо слід виділити ІТ індустрію, яка зростає щороку дуже швидкими темпами, це зростання не зупинилося навіть у першому кварталі 2022 року, незважаючи на військові дії.

5. Стабільна фінансова система

Україна закінчила 2021 рік зі стабільними фінансовими показниками, рекордним ВВП у 200 мільярдів доларів, валютними резервами в 30 мільярдів доларів, ліквідною банківською системою та ринковим валютним курсом. Незважаючи на військові дії, фінансова система зберегла стабільність, валютні резерви скоротилися всього на 10%, валютний курс "чорного ринку" так само відрізняється від офіційного на 10%, Україна, як і раніше, обслуговує свій зовнішній борг, а банківська система працює, незважаючи на збитки окремих банків у першому кварталі року.

6. Збройні сили

Внаслідок російського вторгнення українська армія має унікальний досвід бойових дій, має сучасне озброєння, у тому числі за стандартами НАТО, та досвід його застосування. Розмір армії також збільшився, за словами міністра оборони О. Резнікова, є план залучити на військову службу до 1 мільйона людей. На даний момент українська армія є найефективнішою та найбоєздатнішою в Європі.

7. Місцеве самоврядування, самоорганізація населення та бізнесу

Реформа децентралізації після 2014 р. передала більшу частину повноважень та фінансового ресурсу місцевій владі, що позитивно позначилося на розвитку територій. Сильна місцева влада, отримавши більше повноважень, може швидше та ефективніше приймати важливі для громади рішення, залучати інвестиції та взаємодіяти з бізнесом. Величезний внесок у обороноздатність та функціонування держави взагалі робить волонтерський рух. Бізнес, громадські організації та окремі громадяни налагодили ефективні горизонтальні зв'язки, більшість населення займається волонтерською діяльністю.

5.2. Слабкі сторони

1. Монополізація економіки

Більшість великих підприємств та природних ресурсів України належить обмеженій групі олігархів, які перешкоджають доступу до країни іноземного капіталу та розвитку економіки. Користуючись монопольним становищем, олігархи встановлюють свої правила в цілих галузях економіки, що позначається на доходах держави і перешкоджає розвитку та модернізації економіки. У найбільших секторах промисловості та енергетики конкуренція практично відсутня.

2. Роль держави у економіці, корупція

Регуляторна політика держави дуже складна та заплутана, що зберігає нерівні умови для ведення бізнесу та ускладнює процес інвестицій. За рівнем економічної свободи Україна перебуває на 130 місці серед 177 держав в рейтингу Economic Freedom Index за 2021 рік. Це гірше ніж показники РФ та Білорусії. Великий сектор економіки належить державі, що породжує корупційні ризики та неефективну роботу окремих підприємств та цілих галузей. Податкова система незручна і неефективна, вона не сприяє залученню

інвестицій та розширенню бази оподаткування. Недосконалість цієї системи змушує бізнес шукати шляхи оптимізації податків, що несе у собі значні корупційні ризики. Сам державний апарат роздутий і займає непропорційно велику частку економіки.

3. Судова система

Судова система в Україні не є прозорою та незалежною. Суди не можуть повноцінно захистити інтереси інвестора та громадянина. Довіра до судової системи серед громадян України, одна з найнижчих серед усіх державних інституцій.

4. Зношена інфраструктура

Більшість заводів, підприємств та об'єктів інфраструктури працює в Україні з часів Радянського Союзу без жодної значної модернізації. Їх підтримують у робочому стані "косметичним" ремонтом, це ж стосується енергетичної, транспортної, соціальної та комунальної інфраструктури.

5. Залежність від критичного імпорту

По ряду найважливіших напрямів, таких як нафта та продукти нафтопереробки, газ, калійні добрива, паливо для ядерних електростанцій, вугілля та бітум, Україна залежить від постачання з РФ та Білорусії на 50% і більше. Це робить економіку України вкрай уразливою, особливо у воєнний період.

6. Залежність від світових цін на сировину

Основа експорту України складають сировинні продукти – зернові та олійні культури, метал та залізорудна сировина. Світові ціни на цю продукцію вкрай волатильні, при значному падінні цін Україні важко перекривати дефіцит валютної виручки.

7. Слабка інтеграція до економіки ЄС.

Втрата ринку РФ та СНД у 2014-му році сильно вдарила по переробній, машинобудівній та інших галузях економіки. Більшість експортної Української продукції середнього та високого рівня переділу не відповідає стандартам або просто не затребувані на ринках ЄС та інших країн, що змушує Україну фокусуватися на виробництві сировини, ускладнювати її переробку та створення продуктів із вищою доданою вартістю.

5.3. Можливості

1. Набуття статусу кандидата в члени ЄС

Цей статус відкриває для України великі можливості для залучення інвестицій, адаптацію своєї продукції для ринків ЄС та інших країн, збільшення експорту, зміну регуляторної політики, модернізації економіки тощо.

2. Скасування мит та квот на експортну продукцію, санкції для РФ

Україна традиційно конкурує із РФ у головних галузях свого експорту: металургії, сільському господарстві, оборонній промисловості. Скасування мит для Української продукції та накладення санкцій на Російську продукцію у цих галузях допоможе Україні збільшити експорт та зайняти місце РФ у глобальному забезпеченні миру продовольством, постачаннях металу, залізорудної сировини та озброєнь. Продукція Українського військового сектору показує себе більш якісною та ефективною порівняно з Російською, що відкриває для неї нові ринки.

Зі скасуванням мит можливий поступовий перехід на експорт продукції вищого переділу, наприклад виробництво продуктів харчування та виробів з металу замість напівфабрикатів, які були основою експорту до цього.

У перспективі 3-5 років за належного рівня розвідки та видобутку газу, запаси якого 1,1 трильйона м³, Україна може замінити РФ, як постачальник газу до Європи, завдяки працюючій ГТС та супутній інфраструктурі. Також розглядається можливість виробництва та експорту водню на ринок ЄС. У перспективі Україна зможе зайняти частину ринку РФ та Білорусії в експорті калійних добрив і повністю забезпечити власні потреби.

3. Залучення в Україну міжнародних видобувних компаній

Тільки великі міжнародні компанії з їхніми технологіями та ресурсами можуть швидко налагодити видобуток та переробку газу, нафти, калію, урану, літій, титану та інших рідкісноземельних металів на які багаті українські надра. Видобуток цих ресурсів дасть Україні енергетичну незалежність, збільшення податкових та валютних надходжень, робочі місця та повністю змінить економіку країни.

Такі мінерали як кобальт, літій, нікель та інші є критично важливими для виробництва електромобілів, телефонів, комп'ютерів, мікрочипів та майже всього сучасного обладнання. Через це ціни на них постійно зростають, наприклад ціна на кобальт за рік зросла більш ніж у два рази з 16\$ за фунт у 2021 році до 37\$ за фунт на травень 2022 року. Значні запаси усіх необхідних ресурсів, логістичні експортні можливості та кваліфікована, дешева робоча сила, роблять Україну дуже перспективною для створення заводів з виробництва літій-іонних акумуляторів та інших складових сучасної техніки.

4. Реформа регуляторної та податкової системи, демонополізація економіки

Реформа регуляторної та податкової системи дозволить встановити єдині та прозорі правила роботи для всіх компаній, що дасть можливості для розвитку бізнесу, підвищить конкуренцію та ефективність роботи бізнесу. Залучить іноземний капітал, створить нові та дозволить модернізувати існуючі галузі економіки.

5. Модернізація інфраструктури

Внаслідок військових дій постраждала значна частина виробництва та інфраструктури. Прямі втрати матеріальних об'єктів оцінюються в 100 мільярдів доларів, сукупні втрати економіки 500-600 мільярдів. Ці втрати можуть бути компенсовані за рахунок міжнародної допомоги та конфіскації активів Росії. Значні обсяги допомоги дозволяють модернізувати зруйновану застарілу

інфраструктуру за найсучаснішими зразками із залученням провідних світових компаній. Створення нової на місці зруйнованої, транспортної, енергетичної, виробничої та комунальної інфраструктури виведе економіку України на новий рівень.

6. Реформа судової системи

Створення ефективної, незалежної судової системи є ключовим фактором для залучення іноземних інвестицій та одним із найважливіших соціальних запитів суспільства.

7. Новий геополітичний статус

Боротьба, яку веде український народ, привертає до країни увагу та співчуття більшості країн світу. Окремо варто виділити феномен політичного лідерства Президента України Володимира Зеленського, який став сьогодні найпопулярнішим світовим політиком. Геополітичний статус України різко змінився, з об'єкту міжнародних відносин на світовій периферії Україна стала регіональним лідером та ініціатором інтеграційних процесів у Західному світі. Нова роль України у світовій політиці відкриває широкі політичні та економічні можливості для розвитку країни.

5.4. Загрози

1. Затяжна війна

Щомісяця війни коштує Україні від 5 до 10 мільярдів доларів видатків, крім цього гинуть люди, зростають збитки, не працюють повноцінно експортноорієнтовані галузі. Через військову загрозу відкладаються внутрішні та зовнішні інвестиції. Чим довше йдуть військові дії, тим більше коштів і часу знадобиться для відновлення країни.

2. Втрата територій

Території, які окуповані Росією на даний момент (Херсонська, 90% Луганської, частина Донецької, частина Запорізької, частина Харківської областей та АР Крим) у довоєнний час формували близько 25% ВВП країни. З територій, окупованих після 24 лютого, найбільшу економічну цінність представляє Маріуполь, його економічний потенціал (сумарно 3-5% ВВП) практично повністю зруйнований. Також тимчасово окупована найбільша в Європі Запорізька АЕС в Енергодарі, порти в Маріуполі, Бердянську, Скадовську та Херсоні. Найбільший ризик для економіки матиме можлива втрата контролю над Дніпропетровською, Запорізькою, Донецькою, Одеською та Миколаївською областями.

3. Блокування морського експорту

75% експорту здійснювалося через морські порти, зараз вони заблоковані. Експорт йде через річкові порти Дунаю, залізницю та автомобільний транспорт, вдається експортувати близько 30% до військового обсягу. Якщо не збільшити експорт, то держава і підприємства не отримають валютної виручки, склади будуть затоварені і не буде можливості зберігати новий урожай, збір якого почнеться вже в липні, залізничну сировину та іншу експортну продукцію.

4. Відсутність реформ та стимулів для розвитку бізнесу від держави

Бізнес зазнав серйозних втрат у більшості галузей зупинилося від половини до двох третин підприємств, підприємства із зони військових дій змушені переїжджати і розпочинати роботу в нових регіонах. Для цього важливі державні програми та підтримка, податкові пільги, програми релокації, створення індустріальних парків тощо. Останні заяви міністра фінансів Марченка та голови фінансового комітету Верховної Ради Гетьманцева про можливе швидке значне підвищення податків викликають серйозні побоювання у бізнесу і змушують задуматися про повну зупинку роботи або перенесення бізнесу за кордон..

5. Інфляція

За результатами першого кварталу 2022 року, річна інфляція становила 16%, при цьому в березні інфляція становила 4,5%. Якщо зберігатимуться такі темпи щомісячної інфляції, то базовий прогноз Національного банку в 20% буде значно перевищено. Реальна інфляція до кінця року може становити 40-50%, що значно погіршить матеріальний стан населення, особливо його найбідніших верств. За оцінкою Програми Розвитку ООН, якщо війна триватиме до кінця року, то 90% населення країни опиниться за межею бідності, що є вкрай песимістичним прогнозом і не враховує багато факторів. Проте, інфляція несе серйозні ризики для громадян.

6. Безробіття, міграція, гуманітарна криза

За даними ООН 5-7 мільйонів українців втратили роботу, більша частина з них тимчасово переміщені особи, часто разом з роботою вони втратили житло та заощадження. Число тимчасово переміщених осіб перевищило 8 мільйонів, залишило Україну понад 5 мільйонів, при цьому кілька мільйонів чоловіків, які традиційно вирушали на заробітки до Європи та перераховували гроші в Україну (у 2021 році ця сума склала близько 15 мільярдів доларів), не можуть виїхати на роботу через військовий стан. Така ситуація є вкрай небезпечною для економіки і може призвести до колапсу соціальної сфери. Окремим ризиком є не повернення населення, що виїхало в результаті війни, назад в Україну.

7. Підписання мирного договору з РФ на не вигідних для України умовах

Мирний договір за аналогами Мінська-1 та Мінська-2 тимчасово призупинить військові дії, але залишить реальну загрозу подальшій ескалації. У такому разі країна не зможе нормально розвиватися, модернізуватись та залучати інвестиції, Російська загроза зробить все це безглуздим. Тільки чіткі гарантії безпеки дозволять повноцінно розвивати економіку та модернізувати Україну інтегруючи її до Європейського Союзу.

6. ДОДАТОК 1. Кейси з опитування представників українського бізнесу

6.1. Аграрний сектор (Асоціація Аграріїв України)

Особливості роботи у воєнний час:

- Нерівномірне відновлення роботи в залежності від регіонів: на звільнених територіях Чернігівської, Сумської, Київської областей до роботи повернулося до 90% аграріїв; на Харківщині, Миколаївщині, неокупованій частині Запорізької області понад 50% аграріїв працюють; на решті підконтрольної території України працюють понад 95% агропідприємств.
- Прогнози свідчать про засівання ярими культурами близько 14 млн га (понад 75% запланованих площ).
- Змінено ринки збуту і глобальні потоки торгівлі - продукція з України замінила інших експортерів до ЄС, а вони - заміщують частку України на ринках Азії, Близького Сходу.
- Експорт аграрної продукції до ЄС здійснюється залізницею, річковими баржами та вантажівками (останні - в пріоритеті).

Проблеми:

- Неможливість продати зерно та олійні культури через заблоковані українські порти
- Дефіцит і висока ціна на дизпаливо
- Потреба в коштах (кредитах) для збору врожаю
- Зупинка роботи на окупованих територіях
- Очікування зниження валового збору на 25-35%
- Пошук нових логістичних можливостей (завантаженість перевізників)

Потреби:

- Оперативна робота над відновленням: інфраструктура, ланцюги постачання, скорочення імпортозалежності (там, де це можливо та раціонально), зменшення енергозалежності.
- Допомога на виплату орендної плати за землю власникам земельних ділянок, де не буде посіву чи збирання врожаю.

6.2. Фармацевтична галузь (Фармацевтична компанія "Дарниця")

Особливості роботи у воєнний час:

- У березні виготовили лікарських засобів на 60% довоєнного рівня, а в квітні вже вийшли на довоєнний рівень виробництва повністю ("Дарниця").
- Загалом за підсумками I кв. 2022 р. фіксується зростання на рівні 19%.
- Зростання за час війни попиту на засоби, що впливають на серцево-судинну систему (+23%), нервову систему (+51%), психолептичні засоби (+56%).

Проблеми:

- Значне зростання витрат на сировину, матеріали, паливо та логістику на фоні падіння доходів
- Обмеженість транспортування сировини з-за кордону та логістики всередині країни
- Неможливість відкрити аптеки у регіонах з бойовими діями і внутрішня міграція співробітників

Потреби:

- Готовність розпочати виробництво на своїх виробничих майданчиках нових генеричних лікарських засобів за умови отримання гарантій від держави щодо їх централізованої закупівлі.
- Забезпечення фармацевтичної безпеки держави; створення прозорих і прогнозованих умов ведення бізнесу (перш за все, державних закупівель) з можливостями залучення інвестицій у розвиток галузі.
- Створення розвиненої системи складів із запасами сировини, науково-дослідних центрів.
- "Відкриті двері" для експорту ліків з України - вирішення питання з визнанням на рівні ЄС результатів інспектування виробництва ліків в Україні на відповідність вимогам належної виробничої практики (GMP).
- Нарощування своєї присутності на зовнішньому ринку за рахунок отриманої ліцензії виробництво генеричної версії протиковідного препарату «Паксловід» від Pfizer (перспективи експорту в 95 країн світу).

6.3. Нафтогазовидобувна галузь (Асоціація газовидобувних компаній України)

Особливості роботи у воєнний час:

- Підземні сховища газу працюють стабільно та переведені в режим посиленої охорони
- Капітальні інвестиції в галузь значно скоротилися, у той час як операційні витрати – збільшилися
- За підсумками року прогнозується нижчий загальний обсяг газовидобутку, ніж торік
- Постачання забезпечується колісним транспортом (вантажівки, бензовози тощо), що є значно дорожчим та займає більше часу

Проблеми:

- Скорочення споживання газу українською промисловістю, проблеми з реалізацією видобутого газу
- Зниження рівня капітальних інвестицій в галузь, наслідком чого є зменшення буріння
- Пошкоджена або знищена інфраструктура у секторі
- Дефіцит бензину, дизелю, метанолу, автомобільного газу, які потрібні для забезпечення роботи на підприємствах
- Відсутність доступу до морських портів, що забезпечувало б доступ до швидкого та дешевого імпорту нафтопродуктів
- Необхідність переорієнтації ринку, створення і забезпечення роботи по нових логістичних шляхах

Потреби:

- Стимулююча податкова політика (зокрема, збереження дії стимулюючого оподаткування для буріння нових газових свердловин)
- Подальша дерегуляція та спрощення дозвільних процедур (щодо оцінки впливу на довкілля та спрощення доступу компаніям до земельних ділянок)
- Збільшення обсягів газовидобутку взаємопов'язане із розвитком інших секторів економіки. Відновлення промисловості та збільшення попиту на газ буде важливим стимулом для незалежних компаній нарощувати видобуток газу
- Залучення значних інвестицій у нові нафтогазовидобувні тривалі проєкти

6.4. Гірничо-металургійний комплекс (Група Метінвест, АрселорМіттал Кривий Ріг)

Особливості роботи у воєнний час:

- На початку війни підприємства призупиняли металургійне виробництво з метою безпеки своїх працівників та обладнання. Деякі підприємства зазнали пошкоджень унаслідок бойових дій. Під окупацією опинилося дочірнє підприємство «АрселорМіттал Берислав», яке добуває вапняк
- За перший квартал 2022 р. року Метінвест скоротив виробництво чавуну на 31% проти показників попереднього кварталу, до 1,8 млн тонн, сталі – на 25%, до 2 млн тонн. Виробництво товарних напівфабрикатів за цей період скоротилося на 45%, до 0,5 млн тонн, готової продукції – на 22%, до 1,5 млн тонн. У першому кварталі 2022 року виробництво загального залізрудного концентрату зменшилося на 20% проти попереднього кварталу – до 6,1 млн
- «АрселорМіттал Кривий Ріг» оцінює втрати на рівні сотень мільйонів доларів. Вони пов'язані із значним зниженням продажів продукції підприємства, а також підвищенням витрат на альтернативні логістичні схеми постачання сировини. Російське вторгнення в Україну змусило «тимчасово зупинити кілька інвестиційних проектів

Проблеми:

- Через війну та блокаду українських портів виникли обмеження з реалізації продукції на експорт. Водночас попит на українському ринку значно скоротився. Постачання продукції на експорт здійснюється тільки залізницею до Європейського Союзу (пропускна здатність якої не може покрити відсутність морської логістики) та річкові порти Дунаю
- Втрата спеціалістів
- Критична нестача ключової сировини - вугілля
- Своєчасність відшкодування державою ПДВ

Потреби:

- переналаштування логістичної складової: розблокування портів і збільшення пропускної спроможності залізниці на експорт.
- сприяння уряду у питаннях зняття торгових бар'єрів на продукцію українських металургів за кордоном, за прикладом уже прийнятих США та Канадою рішень щодо скасування окремих видів мит, зокрема захисних та антидемпінгових
- особливі умови та фінансова підтримка, що дозволять українським виробникам пройти шлях зеленої трансформації без втрати обсягів виробництва та зайнятості.
- прозоре законодавство, максимальна дерегуляція, однакові правила гри для всіх, стабільне та прогнозоване оподаткування, справедлива та незалежна судова система

6.5. Рітейл (Асоціація рітейлерів України, мережа торговельних центрів «Епіцентр»)

Особливості роботи у воєнний час:

- Із 15 263 тис. торгових об'єктів галузі станом на 21.04 працює 11 744 тис.
- Зараз в Україні працює 61 ТЦ Епіцентр з 71-го об'єкта, що були діючими до початку широкомасштабної військової агресії РФ
- Нерівномірні об'єми продажів (найбільше зменшились в регіонах, близьких до зони бойових дій; більш стабільними були в західних регіонах)
- Переважна частина компаній розглядають розширення ринків збуту, вихід за кордон (передусім, у Польщу)

Проблеми:

- Закриття -30% торгових об'єктів галузі через військові дії, знищення їх через обстріли (знищено три торговельні центри «Епіцентру» в Маріуполі, Чернігові та Бучі), погроми та мародерство
- Збій логістики, доставки продуктів, забезпечення пальним
- Дефіцит товарів у виробників для постачання в мережі
- Дефіцит працівників через міграцію, запис в тероборони, мобілізацію (більше 1800 співробітників мережі «Епіцентр» долучилися до лав ЗСУ та тероборони)
- Складна процедура оформлення імпорту харчових продуктів
- Відсутність пільгового фінансування зі сторони держави (або складність оформлення/отримання)

Потреби:

- Фінансові програми з відшкодування і відновлення втрачених активів, зокрема для релокованого бізнесу; компенсація (хоча б часткова) орендних ставок
- Реформа судової гілки влади для забезпечення захисту прав інвесторів та прискорення повернення на український ринок міжнародних компаній
- Розширення переліку товарів стратегічного імпорту для подальшої диверсифікації поставок
- Фінансові програми на розвиток кожної галузі рітейл (не тільки критичної інфраструктури)
- Максимальна лібералізація податкової та митної політики, а також доступ до дешевих кредитних ресурсів (спрощення оподаткування, ставок ПДВ для бізнесу, доступність еквайрингу)
- Програми державних компенсацій для внутрішньо переселених працівників компаній